

Pripremno razdoblje u nastavi početnog čitanja i pisanja

Matić, Zrinka

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:579804>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-06**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

ZRINKA MATIĆ
DIPLOMSKI RAD

PRIPREMNO RAZDOBLJE U NASTAVI
POČETNOGA ČITANJA I PISANJA

Petrinja, srpanj 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Petrinja

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Zrinka Matić

**TEMA DIPLOMSKOGA RADA: PRIPREMNO RAZDOBLJE U
NASTAVI POČETNOGA ČITANJA I PISANJA**

MENTOR: doc. dr. sc. Vesna Budinski

**SURADNICA PRI IZRADI DIPLOMSKOGA RADA: Božica
Vuić, prof.**

Petrinja, srpanj 2018.

SADRŽAJ

SADRŽAJ.....	1
Sažetak.....	2
Summary.....	3
1. UVOD.....	4
2. ORGANIZACIJA NASTAVE U PRIPREMNOJE RAZDOBLJE POČETNOGA ČITANJA I PISANJA.....	5
3. ISPITIVANJE PREDZNAKOVANJA UČENIKA.....	7
4. PRIPREMNO RAZDOBLJE U NASTAVNOM PLANU I PROGRAMU I NACIONALNOM KURIKULU NASTAVNOGA PREDMETA HRVATSKI JEZIK.....	9
5. SOCIJALIZACIJA UČENIKA.....	14
6. VJEŽBE SLUŠANJA I GOVORENJA.....	15
7. GLASOVNA OSJETLJIVOST.....	17
8. PREDVJEŽBE ČITANJA.....	21
9. PREDVJEŽBE PISANJA.....	26
10. IZVEDBENI TJEDNI PROGRAM.....	36
11. ERR SUSTAV.....	48
12. ZAKLJUČAK.....	63
LITERATURA.....	65
PRILOZI.....	68
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	70

Sažetak

Nastavno područje početnoga čitanja i pisanja osobitost je nastave Hrvatskoga jezika u prvome razredu osnovne škole. Predmet razmatranja ovoga rada je pripremno razdoblje u nastavi početnoga čitanja i pisanja koje obuhvaća početak pravoga razreda, a trajanje mu ovisi o predznanju i mogućnostima učenika. U *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu* (MZOŠ, 2006) unutar područja početno čitanje i pisanje navodi se tema *Priprema za početno čitanje i pisanje*. Obrazovna postignuća teme su: „globalno čitanje i zapamćivanje slike riječi; globalno čitanje i otkrivanje smisla pročitanih skupova riječi i rečenica; zamjećivanje glasova na početku, u sredini i na kraju riječi; stvaranje rima na zadani poticaj; rastavljanje rečenica na riječi“ (MZOŠ, 2006, str. 26). Zadaće pripremnoga razdoblja su socijalizacija učenika i priprema učenika za čitanje i pisanje. Priprema za čitanje i pisanje sastoji se od: globalnoga čitanja; obrade pojma glasa/slova, riječi i rečenice; provođenja predvježbi govorenja i slušanja; predvježbi za razvoj predčitačkih i čitačkih vještina, tj. predvježbi za čitanje i pisanje. Kako bi se proces pouke u početnome čitanju i pisanju organizirao i kako bi se ostvarili zadani ciljevi, potrebno je utvrditi predznanje svakog učenika na temelju kojega se nastava početnoga čitanja i pisanja individualizira. Takav će pristup omogućiti razvoj čitalačke pismenosti na temelju individualnih karakteristika i potreba učenika. Na osnovi svega navedenoga organizira se i planira nastavni proces izradom izvedbenoga nastavnog programa. ERR sustav pogodan je za izvođenje sata u pripremnome razdoblju jer se temelji na predznanju i iskustvu učenika te ih motivira za samostalan rad.

Ključne riječi: početno čitanje i pisanje, pripremno razdoblje, predčitačke i čitačke vještine

Summary

Teaching area of initial reading and writing is the specialty of the subject Croatian Language in the first grade of elementary school. The subject of this paper is the preparatory stage of initial reading and writing, which includes the beginning of the first grade, and its duration depends on the pupils' abilities and opportunities. In the curriculum *Teaching plan and programs for primary school* (MZOŠ, 2006), in the area of initial reading and writing one of the topic is *Preparation for initial writing and reading*. The educational outcomes of the topic are: *global reading and remembering the image of words; global reading and discovering the meaning of words and sentences; observing sounds at the beginning, in the middle and at the end of the word; creating the rhymes on the given stimulus; breaking the sentence into words*. Main goals of the preparatory stage of initial reading and writing is preparing pupils for reading and writing. Preparation for reading and writing consists of: global reading; learning the terms sound/letter, word and sentences; performing the pre-exercise of speaking and listening; performing the pre-exercise for developing pre-reading and reading skills i.e. pre-exercise for reading and writing. In order to organize and achieve the goals of the lesson in the initial reading and writing, it is necessary to test pre-skills of each pupil on the basis of which the initial reading and writing process is individualized. This approach will enable the development of reading literacy based on individual characteristics and pupils needs. On the basis of all of the above mentioned, the teaching plan and program is organized and planned by developing a curriculum. The ERR system is suitable for lessons in the preparation period because it is based on the pupil's knowledge and experience and motivates them for independent work.

Keywords: initial reading and writing, preparatory stage, pre-reading and reading skills

1. UVOD

Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje započinje upisom u prvi razred osnovne škole. Odgojno-obrazovni rad ostvaruje se na temelju Nastavnog plana i programa za osnovnu školu (MZOŠ, 2006). Nastavno područje početnoga čitanja i pisanja osobitost je nastave predmeta Hrvatskoga jezika u prvome razredu. Nastava početnoga čitanja i pisanja provodi se cijele školske godine, tijekom koje učenici ovladavaju vještinom čitanja i pisanja te nadograđuju vještine govorenja i slušanja. Uspješnost svladavanja i nadogradnje tih vještina temelj je za postizanje cilja nastave hrvatskoga jezika, a to je osposobljavanje za jezičnu komunikaciju koja učeniku omogućuje ovladavanje sadržajima svih nastavnih predmeta.

Vajnaht i Bendelja (1989; prema Mendeš, 2009) dijele izvođenje nastave početnoga čitanja i pisanja na tri međusobno povezane etape: pripremno razdoblje, razdoblje početnoga analitičko-sintetičkog čitanja i pisanja i razdoblje usavršavanja početnoga čitanja i pisanja. Predmet razmatranja ovoga rada je pripremno razdoblje u nastavi početnoga čitanja i pisanja. Pripremno razdoblje obuhvaća sam početak prvoga razreda. „Ovo je razdoblje svojevrsan nastavak „male škole“ odnosno posljednje godine u vrtiću i temelji se na jezičnim djelatnostima slušanja i govorenja odnosno učiteljima služi za svojevrsno „provjeravanje“ u smislu utvrđivanja razvijenosti predčitačkih i pretpisačkih vještina i stupnja učenikove socijalizacije“ (Franc, 2015, str. 77,78). Zadaće se pripremnoga razdoblja mogu podijeliti na opće i posebne. S obzirom na tu podjelu strukturiran je i sadržaj ovoga rada. Opće zadaće vezane su za socijalizaciju učenika u novoj okolini. Učitelj upoznaje učenika, uvodi ga u novu zajednicu, uči ga ophođenju i oslobađa u komunikaciji s drugima, razvija toleranciju i radne navike kod učenika. Posebne zadaće pripremnoga razdoblja su uvođenje u sljedeće razdoblje početnoga analitičko-sintetičkog čitanja i pisanja. Priprema za čitanje i pisanje sastoji se od globalnoga čitanja, obrade pojma rečenice, analize rečenice na riječi i riječi na glasove i slova. Provode se predvježbe govorenja i slušanja, glasovne osjetljivosti, čitanja i pisanja (Vajnaht i Bendelja 1989; prema Mendeš, 2009).

Učenici dolaze u prvi razred s različito razvijenim vještinama koje su potrebne za čitanje i pisanje. Kako bi se proces pouke u početnome čitanju i pisanju

organizirao i ostvario svoje ciljeve, potrebno je utvrditi predznanje svakog učenika. Stoga je jedna od prvih zadaća učitelja provesti ispitivanje predznanja učenika. Na temelju ispitivanja, nastava se početnoga čitanja i pisanja individualizira, tj. izrađuje se personalizirani metodički instrumentarij. Takav će pristup omogućiti razvoj čitalačke pismenosti na temelju individualnih karakteristika i potreba učenika (Budinski, 2016 a).

2. Organizacija nastave u pripremnome razdoblju početnoga čitanja i pisanja

Metodika početnoga čitanja i pisanja, oblikuje sustav poučavanja u početnome čitanju i pisanju pa tako i u pripremnome razdoblju. U nastavi se primjenjuju strategije na osnovi kojih se određuju sadržaji, metode, postupci i koraci u radu s učenicima. Bežen i Reberski (2014) navode strategije početnoga čitanja i pisanja kao novi pojam koji označava upravljanje nastavnim procesom s ciljem stjecanja vještina početnoga čitanja i pisanja. Autori razlikuju konceptijske i izvedbene strategije.

Konceptijske strategije odgovaraju starijem nazivu metodički sustavi. U području početnoga čitanja i pisanja konceptijske strategije su: globalni sustav, sintetički sustav, analitički sustav, analitičko-sintetički sustav i integrirani. U današnjoj se nastavi ni jedan od sustava ne primjenjuje isključivo u cijelome procesu početnoga čitanja i pisanja osim integriranoga koji je kombinirani sustav svih ostalih navedenih (globalnoga, analitičkoga i sintetičkoga). Integrirani sustav čine sljedeće sastavnice: govorne i grafomotoričke predvježbe, globalno čitanje, primjena školskih slova u pisanju, učenje/poučavanje pisanja formalnih i rukopisnih slova, čitanje i pisanje većih cjelina s razumijevanjem.

Izvedbene strategije primjenjuju se na osnovi konceptijskih u neposrednom radu s učenicima. Vezane su za pojedine etape i situacije u odgojno-obrazovnome procesu. Izvedbene strategije koje se tiču pripremnoga razdoblja su: motiviranje učenika za početno čitanje i pisanje, vremenski okvir i jedinice poučavanja, skupni i individualni pristup učenicima, primjerenost poučavanja predznanju učenika, govorne predvježbe, grafomotoričke predvježbe, globalno čitanje riječi, ovladavanje prostorom pisanja, izrada metodičkih rukotvorina (artefakata), vježbe čitanja i

pisanja (vježbe globalnoga čitanja, vježbe slušanja), struktura početnice, radne bilježnice i pisanke, digitalna početnica i druga pomoćna izdanja.

Nastava se u pripremnom razdoblju, organizacijski razlikuje i po strukturi nastavne jedinice, tj. nastavnog sata. Nastavne jedinice ustrojavaju se u skladu s metodičkom strategijom. Kao tip nastavne jedinice u sklopu pripremnoga razdoblja, Bežen i Reberski (2014) izdvajaju nastavnu jedinicu (sat) pripremnih vježbi ili predvježbi.

Spomenuti autori razlikuju sljedeće:

- predvježbe slušanja (učenici slušaju govor učitelja i učiteljevo čitanje pjesama)
- govorne predvježbe (učenici razgovaraju s učiteljem)
- grafomotoričke predvježbe (učenici pisaljkom vježbaju povlačenje raznih vrsta crta).

Pripremnom razdoblju treba posvetiti posebnu pažnju jer se odvija u vrijeme kada se novi učenici nalaze pred mnogim izazovima. Izvođenju nastave treba pristupiti cjelovito zbog interdisciplinarnosti nastave i različitih mogućnosti učenika. Nastava u pripremnom razdoblju traje od dva do tri tjedna, ovisno o predznanju i potrebama učenika. U tom kratkom razdoblju, učitelj provodi inicijalno ispitivanje predznanja učenika, vježbe govorenja i slušanja, vježbe glasovne osjetljivosti, predvježbe za početno čitanje i predvježbe za početno pisanje. Kompleksnost organiziranja nastave u tome razdoblju proizlazi iz mnogih zadataka koje se trebaju ostvariti. Demarin (1952) navodi, tada suvremena shvaćanja o pripremnom razdoblju. Izdvaja potrebu za cjelovitošću i individualizacijom nastave. Napominje kako je nemoguće raditi s djecom neprekidno čitav školski sat i neprihvatljivo u jednome satu obrađivati samo jedan nastavni predmet. Temelj individualizacije, prema autoru je ispitivanje predznanja iz pismenosti.

3. Ispitivanje predznanja učenika

Učenici u prvi razred dolaze s različitim predznanjem i različito usvojenim predčitačkim vještinama. Ispitivanje predznanja učenika u pripremnome razdoblju početnoga čitanja i pisanja temelj je za uspješno čitanje i pisanje učenika jer omogućuje individualizaciju nastave te izradu personaliziranoga metodičkog instrumentarija. Uvid u predznanje učenika, učitelju olakšava organizaciju nastave i pouke, a s time i učeniku omogućava napredovanje u skladu s njegovim mogućnostima. Učenicima koji imaju nedovoljno razvijene predčitačke vještine nužno je produžiti razdoblje predvježbi za razvoj predčitačkih i čitačkih vještina. Učenici koji u prvi razred dođu kao napredni čitači mogu ne ispuniti u potpunosti svoj potencijal. Ako im se ne omogući dodatni razvoj, ne daju izazovni zadatci, mogu se izjednačiti s ostalim, prosječnim učenicima u razredu (Čudina-Obradović, 2003). Nastava bi uvijek trebala biti zanimljiva, privlačna i poticajna.

U literaturi se predlaže nekoliko načina na koji se provodi ispitivanje predznanja. Bežen i Reberski (2014) kao elemente koji se ispituju navode: prepoznavanje i pisanje pojedinačnih, velikih i malih, formalnih i rukopisnih slova; čitanje manjih riječi i rečenica pisanih velikim i malim, formalnim i rukopisnim slovima; pisanje manjih riječi i rečenica malim i velikim formalnim slovima. Ispitivanje se provodi u tri etape. U prvoj etapi učenici moraju prepoznati slova na zidnoj slovarici. U drugoj se ispituje predznanje u čitanju i pisanju prema obrascu (prilog 1.). Prema učeničkim odgovorima, učitelj u tablici označava rubriku *ne zna*, *zna djelomično*, *zna u potpunosti*. Treća etapa je sređivanje podataka prema predloženom obrascu (prilog 2).

Primjer ispita pripremljenosti učenika za čitanje, daje nam Puljak (2001). Provodi se individualno ispitivanje poznavanja formalnih slova, razlikovanja glasa na početku i na kraju riječi, sinteze i analize glasova u riječi, čitanja formalnih slova. Predznanje se boduje od 0 do 2, a bodovi se zbrajaju radi lakšega zapažanja i preglednijega praćenja predznanja učenika. Autorica preporučuje ponavljanje ispitivanja početkom studenog, kako bi se moglo pratiti napredovanje učenika.

Na temelju ispitivanja, učitelj razvrstava učenike na nečitače, čitače i polučitače. Od učenika se ne traži da u školu dođu kao čitači, ali se razina njihova

predznanja mora utvrditi. Pokazatelji predznanja neće poslužiti u svrhu ocjenjivanja učenika, nego kao smjernice za metodičko oblikovanje i individualizaciju pristupa učeniku (Budinski i Kolar Billege, 2011).

Istraživanja nam pokazuju kako stvarno izgleda raznolikost u predznanju učenika. Puljak (2001) nam daje uvid u pripremljenost učenika za čitanje na uzorku jednog školskog naraštaja, napominjući da uvidom u podatke rezultati koji su izneseni vrlo malo odstupaju iz godine u godinu. 60 – 65 % učenika poznaje sva velika formalna slova na početku prvoga razreda, a ostalih 35 – 40 % poznaje većinu velikih formalnih slova. 70 % učenika može razlikovati traženi glas na svim mjestima u riječi, a 75 % učenika može sintetizirati riječ od dva slova na mjestima. Prema ukupnim rezultatima učenici su raspoređeni u sedam skupina. Prvu skupinu čini 10 – 20 % učenika za koje se može reći da glatko i lako čitaju. Zadnju skupinu čini 10 % učenika koji nisu sposobni izvesti glasovnu analizu, a sinteza je u začetku.

Budinski i Kolar Billege provele su istraživanje o stanju pismenosti učenika (N=306) na početku prvoga razreda po razinama jezičnih predvještina (čitači, polučitači, nečitači). Rezultati pokazuju da je 59,5 % učenika čitača i polučitača, tj. da u potpunosti ili djelomično mogu dekodirati pisani tekst. Od 27,5 % čitača, 55,4 % učenika djelomično ili u potpunosti znaju i pisati malim formalnim slovima. Takve učenike nije potrebno poučavati prijenosu glasa u slovo i grafičkom izgledu slova već im je potrebno pripremiti predloške kojima će razvijati pisanje.

Osim provjere predznanja i vještina čitanja i pisanja, učitelj će također tijekom pripremnoga razdoblja provjeriti:

- jesu li sva djeca ovladala izgovorom svih glasova hrvatskoga jezika
- dijalektalne specifičnosti dječjega govora
- moguće nepravilnosti u govoru: mucanje, poremećaji u ritmu govora
- sposobnosti slušanja, tj. sposobnost primanja poruke slušanjem
- motoričke sposobnosti djece
- snalaženje djece u prostoru (Šabić i sur., 1998).

4. Pripremno razdoblje u nastavnom planu i programu i nacionalnom kurikulumu nastavnoga predmeta Hrvatski jezik

Nastavni plan i program za osnovne škole (MZOŠ, 2006) trenutno je važeći dokument u Republici Hrvatskoj koji uređuje osnovnoškolski odgoj i obrazovanje. Hrvatski jezik najopsežniji je predmet osnovnoškolskoga obrazovanja i podijeljen je u nastavna područja: *hrvatski jezik, književnost, jezično izražavanje, medijsku kulturu te početno čitanje i pisanje* koje je osobitost prvoga razreda i provodi se cijele školske godine. Nastavno područje *početno čitanje i pisanje* sadrži temu *priprema za početno čitanje i pisanje* unutar koje su definirani ključni pojmovi i obrazovna postignuća za pripremno razdoblje prvoga razreda osnovne škole. Ključni pojam pripreme za početno čitanje i pisanje je *riječ*, a obrazovna postignuća su: „globalno čitanje i zapamćivanje slike riječi; globalno čitanje i otkrivanje smisla pročitanih skupova riječi i rečenica; zamjećivanje glasova na početku, u sredini i na kraju riječi; stvaranje rima na zadani poticaj; rastavljanje rečenica na riječi“ (MZOŠ, 2006, str. 26). Nastavni plan predviđa 5 sati tjedno, odnosno najmanje 175 sati godišnje za provedbu nastavnoga programa predmeta Hrvatski jezik.

U Hrvatskoj je u tijeku kurikularna reforma. Kurikul ima nekoliko osnovnih sastavnica: ciljeve učenja, sadržaj učenja, uvjete učenja i ishode učenja. U kurikularnom planiranju nastave početnoga čitanja i pisanja, metodička problematika usmjerena je na sastavnicu kurikula koja se naziva *uvjeti učenja* (Budinski, 2016 b). Uvjeti učenja mogu biti unutarnji i vanjski. Vanjski uvjeti učenja su program, tj. sadržaj učenja, učitelj, organizacija i metode poučavanja, zgrade i oprema te svi organizacijski procesi u školi. U početnome čitanju i pisanju, odnosno u pripremnom razdoblju nastave početnoga čitanja i pisanja veoma je važno uzeti u obzir unutarnje uvjete učenja, a to je početno stanje kognitivnih i afektivnih osobina učenika. U njih se ubrajaju intelektualne i psihomotorne sposobnosti, relevantno predznanje i nekognitivne osobine o kojima ovisi motivacija za učenje. Relevantnost uvjeta učenja ovisi o tome što je sadržaj učenja, stoga nisu svi uvjeti učenja uvijek jednako važni već su usko povezani sa sadržajima (Bežen, Budinski i Kolar Billege, 2012).

Kurikularna reforma obuhvaća sva područja odgoja i obrazovanja i uključuje dokumente: *okvir nacionalnoga kurikulumu, nacionalne kurikule prema razinama*

obrazovanja, kurikule područja, kurikule međupredmetnih tema, 29 kurikula predmeta, Okvir za vrednovanje procesa i ishoda učenja u odgojno-obrazovnom sustavu Republike Hrvatske, Okvir za prilagodbu i poticanje iskustava učenje te vrednovanje postignuća učenika s teškoćama i Okvir za poticanje iskustva učenja te vrednovanje postignuća darovitih učenika. Nakon usvajanja navedenih dokumenata, predmetni bi kurikul trebao zamijeniti sadašnji nastavni plan i program. (Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, 2018).

Napravljena je komparativna analiza važećega *Nastavnoga plana i programa za osnovnu školu* (MZOŠ, 2006) i *Nacionalnog kurikuluma nastavnoga predmeta Hrvatski jezik* (MZOŠ, 2018). Korišten je nelektorirani dokument predmetnoga kurikula za Hrvatski jezik, izdan nakon recenzije u veljači 2018. godine (Prijedlog nacionalnog kurikuluma za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje, veljača, 2018). Analiza je prikazana u tablici 1.

Tablica 1. Komparativna analiza *Nastavnoga plana i programa za osnovnu školi i Nacionalnog kurikula nastavnoga predmeta Hrvatski jezik*

	<i>Nastavni plan i program za osnovne škole – Hrvatski jezik</i>	<i>Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik</i>
Područja	- nastavna područja: hrvatski jezik, književnost, jezično izražavanje, medijska kultura i početno čitanje i pisanje	- tri domene: komunikacija i jezik, književnost i stvaralaštvo, kultura i mediji
Razvojna razdoblja		- tri ciklusa prema razvojnoj dobi učenika: prvi ciklus (predškola, prvi i drugi razred), drugi ciklus (treći, četvrti i peti razred), treći ciklus (šesti, sedmi i osmi razred)
Broj sati	- 175 sati godišnje, 5 sati	- 175 sati godišnje; škole

	tjedno	autonomno odlučuju o rasporedu sati na dnevnoj, tjednoj i mjesečnoj razini, učitelji u prvome ciklusu (1. i 2. razred) imaju visok stupanj autonomije u organizaciji odgojno-obrazovnog procesa
Kako je sadržaj predstavljen	- po nastavnim područjima temama, ključnim pojmovima i obrazovnim postignućima	- po odgojno obrazovnim ishodima, razradi ishoda
Razrada sadržaja	- unutar obrazovnih postignuća	- razrada ishoda
Kako je sadržaj razrađen	- u obrazovnim postignućima iznose se ukratko ciljevi, zadaće, sadržaji, rezultati koje treba postići poučavanjem/učenjem u svakoj temi - sadržaj nije detaljnije razrađen, cilj je sadržajno rasterećenje	- u razradi ishoda navode se aktivnosti i sadržaji te očekivanja - ishodi se pojašnjavaju, detaljnije se određuju očekivanja iskazana ishodima; navodi se što učenici znaju i mogu učiniti, koje stavove i vrijednosti imaju razvijene
Usvojenost sadržaja	- nisu navedene kompetencije učenika	- navedene su razine usvojenosti
Pripremno razdoblje	- nastavno područje Početno čitanje i pisanje; tema – Priprema za početno čitanje i pisanje; <i>ključni pojmovi: riječ;</i> <i>obrazovna postignuća:</i>	- nije posebno izdvojeno; - unutar razrede ishoda (A.1.4... <i>povezuje glas s odgovarajućim slovom - razlikuje slova od drugih znakova - povezuje glasove i</i>

	<p><i>globalno čitanje i zapamćivanje slike riječi; globalno čitanje i otkrivanje smisla pročitanih skupova riječi i rečenica; zamjećivanje glasova na početku, u sredini i na kraju riječi; stvaranje rima na zadani poticaj; rastavljanje rečenica na riječi.</i></p> <p>- zanemareno učenikovo predznanje, pripremne vježbe slušanja i govorenja, predvježbe pisanja (grafomotoričke predvježbe)</p>	<p><i>slova u cjelovitu riječ, a riječi u rečenicu)</i></p> <p>- navode se preporuke i <i>metodički postupci početnoga opismenjavanja (npr. preporuka uz A.1.5: Metodički postupci početnoga opismenjavanja: Učenik pravilno drži pisaćku u ruci, izvodi predvježbe za pisanje formalnih slova, prikazuje zadano slovo pokretom ruke ili tijela...)</i></p>
<p>Jezične djelatnosti u pripremnom razdoblju</p>	<p>- ne isprepliću se, navode se posebno unutar pojedinoga nastavnog područja;</p> <p>- zanemarene jezične djelatnosti slušanja i govorenja u pripremi za početno čitanje i pisanje</p>	<p>- isprepliću se unutar domena i ishoda</p>

Predmetni kurikulum hrvatskoga jezika sadrži tri domene: komunikacija i jezik, književnost i stvaralaštvo, kultura i mediji. Unutar domena definirani su ishodi, tj. aktivnosti i sadržaji te očekivanja. Navodi se što učenici znaju i mogu učiniti, koje stavove i vrijednosti imaju razvijene. Sadržaj nastave u pripremnom razdoblju nije izdvojen, već se ishodi pripremnoga razdoblja nalaze s ostalima unutar pojedine domene. Navode se metodički postupci početnoga opismenjavanja u kojima su navedene preporuke i za pripremno razdoblje (učenik pravilno drži pisaćku u ruci, izvodi predvježbe za pisanje formalnih slova, prikazuje zadano slovo pokretom ruke ili tijela; sudjeluje u metodičkim igrolikim aktivnostima u skladu s početnim opismenjavanjem). Općenito u ishodima vezanima za početno opismenjavanje, a

posebno u ishodima vezanima za *pripremno razdoblje početnoga čitanja i pisanja* nije vidljivo da su uzeti u obzir unutarnji uvjeti učenja, predznanje i karakteristike učenika. Različite mogućnosti, različito razvijene predčitačke vještine, individualne karakteristike učenika moraju biti temelj organizaciji nastave *početnoga čitanja i pisanja*. Iako opširniji, razrađeniji i primjenjiviji od sadašnjega nastavnog plana i programa, stoga i od veće pomoći učiteljima u nastavi, i dalje je kurikulum preopćenit. Nudi veliki broj ishoda koji su općeniti i neodređeni te se u njima teško snalaziti. Sadržaji nastave u ishodima su teško uočljivi, a s time i njihova primjerenost učenicima. Kako bi se ovako koncipiran kurikulum primijenio i pokazao uspješnim u praksi potrebna je sustavna edukacija učitelja.

Novi kurikulum uveo je tri razvojna razdoblja, tj. tri ciklusa prema razvojnoj dobi učenika. Budinski (2016 b) predlaže da se nastava *početnoga čitanja i pisanja* podijeli u četiri ciklusa tijekom dvije godine. Između ciklusa nema stroge granice i učenik završava ciklus i prelazi u drugi kada svlada sadržaj. Trajanje ciklusa ovisilo bi o individualnim karakteristikama učenika. Prvi ciklus bio bi priprema za početno čitanje i pisanje. Tako bi se u pripremnome razdoblju izdvojilo više vremena za grafomotoričke vježbe, vježbe koje potiču glasovnu osjetljivost, vježbe globalnoga čitanja i vježbe slušanja i govorenja. Svladavanje vježbi omogućuje razvoj čitačkih i predčitačkih vještina koje su temelj za uspješno učenje čitanja i pisanja. Navedene vježbe nije moguće provesti i učenici ne mogu razviti navedene vještine ako se satnica nastave Hrvatskoga jezika ne poveća i razdoblja drugačije ne strukturiraju.

Možemo reći da početno opismenjavanje završava upravo automatizacijom čitanja, a to se događa, kako i literatura potvrđuje, najčešće u trećemu razredu. Automatizirano čitanje podrazumijeva da učenik ne mora ulagati dodatni napor u dekodiranje, već pozornost usmjerava na značenje i smisao pročitano. Kurikularno planiranje početnoga čitanja i pisanja trebalo bi se temeljiti upravo na navedenim spoznajama i obuhvaćati razdoblje od najmanje dvije godine s povećanom satnicom. Satnica je u kurikulumu ostala ista (175 sati godišnje).

5. Socijalizacija učenika

Kao što je već navedeno, opće zadaće pripremnoga razdoblja vezane su, između ostaloga, i za socijalizaciju učenika u novoj okolini. Učitelj upoznaje učenika, uvodi ga u novu zajednicu, uči ga ophođenju i oslobađa u komunikaciji s drugima, razvija toleranciju i radne navike kod učenika (Vajnaht i Bendelja, 1989; prema Mendeš, 2009). Suradnički odnos učitelja i učenika olakšat će prve dane učenika u novoj okolini. Pri prvome susretu učenik stvara dojam o učitelju. O tome će dojmu najviše ovisiti učenikovi osjećaji i stavovi o školi, prvih nekoliko dana. Učitelj se treba predstaviti učenicima te ostaviti dojam tople osobe koja prihvaća i uvažava svakoga učenika. Učenici se i međusobno trebaju upoznati. Najbolje je postaviti natpise s imenima učenika kraj njihovih mjesta.

Kroz pripremono razdoblje učitelj upoznaje učenike s pravima i obvezama. Učenici imaju obveze *prema sebi*: skrb za zdravlje i vlastiti razvoj, usvajanje higijenskih i radnih navika; *prema drugima*: ovladavanje uljudbenim ponašanjem, pomaganje drugima, toleranciju, razumijevanje i uvažavanje različitosti, nenasilno rješavanje sukoba; *prema okolini*: razvijanje osjećaja pripadnosti novoj zajednici, razredu, školi.

Učenika treba upoznati s prostorom. Objasniti mu gdje je prostor za higijenu, gdje odlaze odjeću i obuću, gdje se poslužuje užina, gdje se nalazi učionica i njegovo mjesto u učionici, gdje se nalazi sportska dvorana. Učitelj upućuje učenike kako se ponaša, čuvaju stvari i održava čistoća u prostoru (Došen-Dobud, 2001).

Početak prvoga razreda zahtjevan je period u životu djeteta. Učitelj mora razumjeti učenika i pomagati mu. Pripremono razdoblje kratko traje i od učenika se očekuje da se što prije navikne na novu okolinu. Stoga se učenika potiče da razvija samokontrolu, da se što prije prilagodi i osamostali. Učenik treba samostalno donositi odluke vezane za svoja prava i obveze prema sebi, drugima i okolini te preuzimati odgovornost za njih.

6. Vježbe slušanja i govorenja

Učenici se u komunikacijskim situacijama u nastavi, slušajući, govoreći, čitajući i pišući, nalaze u različitim komunikacijskim ulogama. U pripremnome razdoblju, zbog nerazvijene vještine čitanja i pisanja nastava se temelji na slušanju i govorenju (Požgaj Hadži, 2008). Slušanje i govorenje su djelatnosti koje se razvijaju spontano i prije početka formalnoga obrazovanja. Učitelj mora organizirati nastavu kako bi slušanje i govorenje postali usmjerena djelatnost s ciljem postizanja komunikacijske kompetencije. Slušanje i govorenje djelatnosti su koje su potrebne za razvijanje pisanja i čitanja pa će vježbe slušanja i govorenja biti temelj za učenje čitanja i pisanja.

Slušanje je radnja slušnih organa kojim se zapaža govor i drugi zvukovi. Sastavni je element govora, odnosno čitanja i pisanja, pa slušanju treba posvetiti pozornost (Bežen i Reberski, 2014). Slušanje radi primanja poruka i obavijesti osnovna je uloga slušanja. Dijete prima poruke iz svoje okoline, od roditelja, prijatelja, iz medija. Takvo slušanje je stihijsko i neorganizirano premda i na ovaj informalan način dijete usvaja, govor, jezik i socijalne paradigme. Polaskom u školu učenik je svakodnevno izložen neformalnom i strukturiranom govoru učitelja i stoga razvija različite oblike slušanja: slušanje radi razumijevanja drugoga, razvija kulturu slušanja sugovornika, razvija prepoznavanje govornih oblika i razvija slušanje radi usvajanja novih znanja (Bežen i Reberski, 2014). Važno je da učenik dobro čuje, pažljivo sluša i zapaža učiteljev govor. Učitelj mora biti govorni uzor svojim učenicima. Slušajući učiteljevo govorenje učenici će uočavati pravilno naglašavanje riječi prema jezičnom standardu, zapažat će različite rečenične intonacije (izjavne, upitne, usklične) te će pri interpretaciji književnoumjetničkih tekstova biti izloženi izražajnom čitanju i tako usvajati vrednote govorenoga jezika. Slušanje treba biti organizirana i usmjerena aktivnost s ciljem postizanja komunikacijske kompetencije i postupnoga zamjenjivanja učenikova imanentnoga govora standardnojezičnim načinom govorenja. Zbog nerazdvojivoga odnosa slušanja i govorenja u nastavi nema posebnih sati slušanja ili govorenja (Bežen i Reberski, 2014).

„Govor (govorenje) je sposobnost i djelatnost izricanja misli i osjećaja pomoću artikuliranih glasova i riječi“ (Bežen i Reberski, 2014, str. 17). On je

fiziološka, glasovna i sluhovna pojava. Povezan je s mišljenjem i jezikom kao njegov ostvaraj, konkretizacija. U nastavi se prvo veže sa slušanjem, a kasnije i s čitanjem. Svaki učenik dolazi u prvi razred s određenim stupnjem razvijenosti govora koji manje ili više odstupa od standarda. Učitelj mora u pripremnom razdoblju provoditi predvježbe govorenja i uočiti nerazvijenost sluha (naglušost) ili moguće govorne mane poput mucanja, tepanja, brzopletosti kako bi individualizirao pristup i kako bi se mane što prije uklonile (Bežen i Reberski, 2014).

Prvi je cilj vježbi slušanja i govorenja u pripremnome razdoblju oslobađanje učenika straha od govorenja i oslobađanje komunikacije u novoj okolini. Najvažnija je u poticanju učenika na govor, pohvala. Pohvaljuje se općenito činjenica da je učenik nešto rekao. Takve su pohvale, npr. „Baš si to dobro rekao“ ili „Sviđa mi se kako si se izrazio“. Učitelj izriče općenitu pohvalu koja učeniku daje povratnu informaciju o prihvaćanju njegova ponašanja. Pohvala poput: „Kako si to pametno rekao“, kod učenika može izazvati nesigurnost da sljedeći put ne ispuni očekivanja i ne kaže nešto *pametno*. Takve pohvale treba izbjegavati. Nastavni govor je prvi i neizbježan oblik govorenoga komuniciranja u školi. Učitelj je govorni uzor, usmeno daje upute, zadatke, upućuje pitanja i potiče učenike na govor. O kakvoći nastavnoga govora ovisi govorna kultura u razrednome odjelu i kako će se govorna kultura razvijati kod učenika. Već sam nastavni govor, tj. govorenje uputa za rad ili zadataka, učenicima je nov način govorenoga izražavanja. Iziskuje od učenika drugu vrstu slušanja i reagiranja. Razgovor kao govorna vježba u pripremnom razdoblju najčešće se provodi tako da učitelj pažljivo formulira i postavlja pitanja, a učenici odgovaraju. Pitanja moraju biti otvorenoga tipa, tj. tražiti pravi, puni odgovor od učenika, a ne sugestivna pitanja na koja učenik može odgovoriti samo sa „da“ ili „ne“. Kod postavljanja pitanja treba pričekati da učenik samostalno oblikuje i izrekne odgovor. Ovakvim postupkom pokazujemo učenicima da vjerujemo kako oni mogu i znaju odgovoriti. Takvo ponašanje učitelja djeluje poticajno, pogotovo na početku prvoga razreda kada učenici rijetko preuzimaju inicijativu u govoru. Kasnije ćemo proširivati djetetov izričaj postavljajući pitanja i tražeći da nadopuni svoje rečenice (Čudina-Obradović, 2000).

7. Glasovna osjetljivost

Kroz jezični razvoj djeca spontano usvajaju sposobnost slušanja i govorenja. Dolaskom u školu moraju ovladati čitanjem i pisanjem. Djelatnosti čitanja i pisanja moraju se učiti i neće se usvojiti spontano. Razvoj čitanja i pisanja ovisi o razvijenosti niza predčitačkih i predpisačkih vještina, a jedan od prediktora tih vještina jest i razvoj glasovne osjetljivosti.

Glasovna osjetljivost ili fonološka svjesnost, najjednostavnije rečeno svijest je o slogovima i rimi (Franc, 2015). Termin glasovna osjetljivost uvodi Čudina-Obradović (2000). Autorica opisuje glasovnu osjetljivost kao sposobnost raspoznavanja glasova u riječi. U ovome će se radu koristiti izraz *glasovna osjetljivost*.

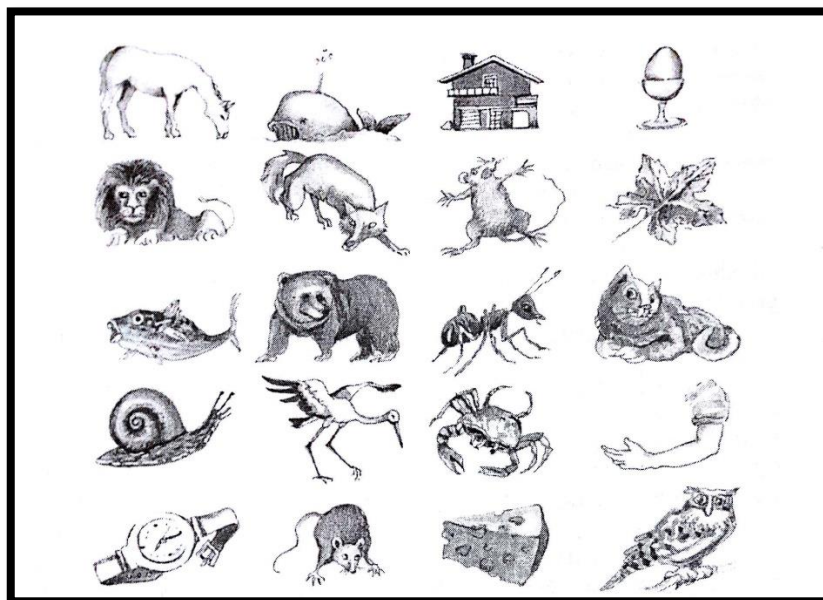
Potrebno je razlikovati glasovnu osjetljivost od glasovne osviještenosti, tj. fonološku svjesnost od fonemske svjesnosti. „Naime, fonološka svjesnost širi je pojam koji u sebi uključuje svijest o slogovima i rimi dok fonemska svjesnost podrazumijeva sposobnost uočavanja fonema unutar riječi i manipuliranja istim (bilo da je riječ o izdvajanju, prepoznavanju, supstituciji, eliminaciji i sl.)“ (Franc, 2015, str. 9). Glavna se razlika može svesti na to da je fonološka svjesnost širi pojam koji u sebi uključuje fonemsku svjesnost (Rathvon, 2004; prema Franc 2015).

Pri čitanju učenici moraju moći dekodirati pisani jezik, identificirati i uočavati slova i na koji su način slova povezana u riječ. Pri pisanju učenik mora moći glas pretvoriti u slovo, ovladati glasovnom analizom i abecednim načelom. Glasovna osjetljivost ili fonološka svjesnost omogućit će uočavanje strukture riječi i razumijevanje sadržaja. Ona se temelji na slušnoj obradi kroz tri razine: „slušna percepcija podrazumijeva osviještenost o prisutnosti zvukova, slušno razlikovanje podrazumijeva sposobnost uočavanja razlike među zvukovima, a slušno prepoznavanje omogućuje razumijevanje riječi diferencijacijom zvukova“ (Bežen, Budinski i Kolar Billege, 2013, str. 221).

U pripremnom razdoblju mora se utvrditi razina razvijenosti glasovne osjetljivosti. Procjena glasovne osjetljivosti pomoći će učitelju u organiziranju nastave i strukturiranju daljnjih zadataka. Za brzi uvid u razvijenost glasovne

osjetljivosti, učitelj može provesti grupni test. Test se bazira na zadatku *Izbaci uljeza*. Postupak kod provedbe testa je sljedeći:

- Mora se uspostaviti potpuno razumijevanje što je to glas u riječi. Ako učenici ne znaju, učitelj mora objasniti.
- Traži se od učenika da imenuju prvi glas u riječima koje su bliske učenicima (mama, tata, kuća).
- Ponovno se provjerava razumijevanje pojma glasa i po potrebi traži se da imenuju prvi glas na još nekoliko uzoraka riječi.
- Učenicima se daje listić sa zadatkom *Izbaci uljeza* (slika 1.). Zadatak je izbaciti sliku/riječ koja ne pripada nizu, tj. riječ ne počinje istim prvim glasom kao ostatak riječi u nizu. Objasnjava se zadatak i zajednički rješava prvi red. Dalje učenici rješavaju samostalno.

Slika 1. *Izbaci uljeza* (Čudina-Obradović, 2000)

Nakon grupnoga testa provodi se individualni koji će dati bolji uvid u razvijenost glasovne osjetljivosti (Čudina-Obradović, 2000).

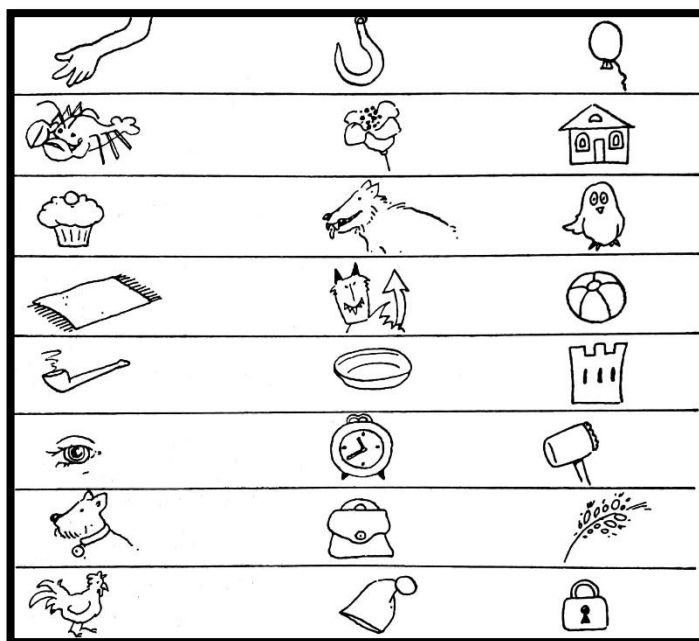
Često se pretpostavi da je glasovna osjetljivost dovoljno razvijena u predškolskoj dobi i da je dovoljno samo glasovno osvješčivanje kako bi učenici sami razvili glasovnu osjetljivost. Razlozi su to zašto se vježbe glasovne osjetljivosti zanemaruju, a neki učenici razvijaju glasovnu osjetljivost i do 4. razreda (Čudina-Obradović, 2000). Bežen i sur. (2013) proveli su istraživanje s ciljem procjene

glasovne osjetljivosti učenika (N=127) na početku prvoga razreda osnovne škole. Preko 90 % učenika uspješno određuju granicu riječi u rečenicama i spajaju fonem/glas u riječi. 81,9 % učenika uspješno određuju slogove u riječi, a 80,3 % određuje sve foneme/glasove u riječi. Lošiji rezultati bili su u zadacima brisanja fonema/glasova (26,8 %), dodavanja fonema/glasova – prepoznavanje (37,0 %), dodavanja fonema/glasova – umetanje (10,2 %). Rezultati ukazuju da je većina učenika ovladala glasovnom osjetljivošću, ali i da je potrebno uvrstiti zadatke s dodavanjem i brisanjem fonema/glasova u pripremno razdoblje.

Vježbe za razvoj glasovne osjetljivosti moraju prije svega učenicima biti zanimljive i raznolike. Trebaju se često provoditi i započeti od lakših prema težima. Jednostavnije i lakše vježbe su one s kraćim riječima i s uočavanjem početnih glasova u riječi. Onda slijede vježbe s uočavanjem završnih i na kraju srednjih glasova u riječi. Glavna vrsta glasovne osjetljivosti je raščlamba i sinteza glasova u riječi pa će se takve vježbe najčešće provoditi. Kod vježbanja glasovne osjetljivosti treba paziti da poučavanje ne ide na račun razumijevanja. Igre i aktivnosti moraju biti smislene i sadržajne. Čudina-Obradović (2000) navodi korisne postupke za razvijanje glasovne osjetljivosti: svi oblici vježbi rastavljanja i sastavljanja riječi na glasove; igre rime; igre aliteracije; aktivnosti razvrstavanja prema prvom i zadnjem glasu; vježbe glasovne analize i sinteze (slijevanje); vježbanje abecednoga načela (šifriranje, kodiranje); vježbanje vlastitoga potpisa; zadavanje učenicima poruka za dešifriranje, dekodiranje.

Slušanje i učenje *pjesama u rimi* pomaže učenicima kako bi zamijetili da različite riječi mogu imati isti završetak, odnosno da uoče kako se riječi mogu rastaviti u dijelove – glasove. Učenici pamte pjesmu, ponavljaju, dopunjuju rime. Primjeri igara s rimom su: *Što ne pripada redu* i *Zadana rima*.

- *Što ne pripada redu*: na listu papira nalaze se redovi sličica (slika 2.), u svakome po tri. Traži se od učenika da u redovima prepozna riječ/sličicu koja se u rimi ne slaže s ostale dvije riječi koje se rimuju. Npr. u redu *ruka, balon, kuka*; balon ne pripada redu jer se ne rimuje s ruka i kuka, koje se međusobno rimuju.

Slika 2. Što ne pripada redu (Čudina-Obradović, 2003)

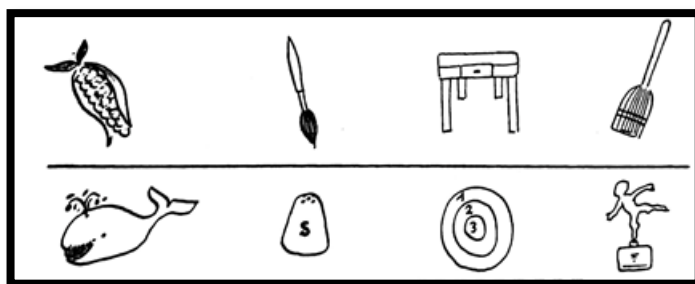
- *Zadana rima:* jedan učenik zada riječ, a drugi mora odgovoriti novom riječju u rimi. Prvi učenik kaže riječ *zlat*, drugi odgovara *blat*. Treći učenik zadaje novu riječ *bat*, četvrti odgovara *sat* (Čudina-Obradović, 2003).

Igre raščlambe riječi na glasove mogu biti raznolike. S učenicima na početku možemo brojiti glasove uz pokrete tijelom, lupkati o stol na svaki glas, izreći im glasove, a oni moraju izreći riječ i obrnuto. Započinje se s igrama i aktivnostima u kojima se nalaze riječi s tri glasa, nakon čega možemo provoditi aktivnosti u kojima zadajemo dulje riječi. Primjeri igara s raščlambom riječi:

- *Pogodi što držim:* učenik iz vrećice izvlači slikovnu karticu. Ako je na slici lav, učenik će izreći glasove koji se nalaze u riječi lav - l/a/v. Ostatak razreda mora izreći o kojoj se riječi radi.

Primjer igre *raščlambe i zamjene glasova:*

- *Kradljivac glasova:* na sličicama (slika 3.) su nacrtane stvari i bića kojima je kradljivac glasova ukrao jedan glas. Kada su riječi ostale bez glasova pretvorile su se u neke druge stvari i bića. Učenik mora spojiti parove riječi/slika prije i poslije krađe (stol i sol, kist i kit...) (Čudina-Obradović, 2003).

Slika 3. Kradljivac glasova (Čudina-Obradović, 2003)

8. Predvježbe čitanja

„Čitanje je sposobnost i djelatnost dekodiranja (dešifriranja) napisanoga teksta. Za to je potrebno da čitač poznaje slova i zna jezik na kojemu je tekst napisan“ (Bežen i Reberski, 2014, str. 25). Razvija se u četiri etape:

- „predškolska etapa (2. – 6. godina života): dijete raspoznaje glasove, uočava glasove koji se podudaraju (rimovanje stihova u dječjim pjesmicama), razlikuje prvi glas u riječi i na njega nadovezuje ostatak riječi, nekoliko kraćih riječi zna globalno pročitati
- početno čitanje (1. razred): dijete dekodira slova, povezuje ih u riječi i rečenice i razumije tekst
- usavršavanje u čitanju (2. razred): sposobnost dekodiranja razvija se do automatizma, dijete razumije cjelinu većih tekstova i ulazi u strukturu teksta
- zrelo čitanje (3. razred): čitanje i razumijevanje sasvim je automatizirano bez obzira na dužinu teksta, dijete se može potpuno udubiti u sadržaj i strukturu teksta“ (Bežen i Reberski, 2014, str. 27).

U predškolskoj etapi usvajaju se predčitačke vještine koje su temelj za razvoj čitačkih vještina. „Predčitačke vještine su svjesnost djeteta o pisanom jeziku, i to o njegova tri aspekta: o funkciji pisanoga jezika, o tehničkim karakteristikama pisma, te o procesima i tehnici čitanja“ (Čudina-Obradović, 2003, str. 21). Dijete je pripremljeno za učenje čitanja kada: govorno zna izraziti što misli i želi, zna imena predmeta i bića u okolini; zanimaju ga i može se usredotočiti na vidne detalje; može

povezati riječi koje čuje sa slikom i s riječima koje vidi napisane; zna kako se drži knjiga i kako se okreću stranice, prati smjer pisma slijeva nadesno i odozgo nadolje; prepoznaje riječi kao vizualnu cjelinu, razlikuje glasove u riječi, prepoznaje prvi glas i rime; zna da postoje slova i da povezana slova daju riječ koja označava predmete (Čudina-Obradović, 2000).

Nastavni plan i program za osnovnu školu, (MZOŠ, 2006) unutar teme *Priprema za početno čitanje i pisanje*, navodi sljedeća obrazovna postignuća vezana za predvježbe čitanja u pripremnom razdoblju: globalno čitanje i zapamćivanje slike riječi; globalno čitanje i otkrivanje smisla pročitanih skupova riječi i rečenica; zamjećivanje glasova na početku, u sredini i na kraju riječi; rastavljanje rečenica na riječi.

U pripremnom razdoblju učitelj uočava koliko su učenici razvili predčitačke vještine i koliko se trebaju još razvijati. Osmišljava se program napredovanja ili nadoknade svakoga učenika polazeći od početne razine. Po potrebi se provode vježbe za dodatno razvijanje predčitačkih vještina. Puljak (2001) navodi kako se roditelje može uputiti u vježbanje kod kuće kako bi se napredak ubrzao. Za glasovno razlikovanje provode se vježbe onomatopeje u kojima djeca oponašaju zvukove iz prirode. Nakon izvođenja onomatopeja kroz igru se otkrivaju riječi koje počinju na zadano slovo. Učenici s roditeljima mogu igrati jednu od inačica igre *Na slovo, na slovo*. U igri se traži od djece da izgovore pojam ili dotaknu predmet koji započinje zadanim glasom. Zatim je važno otkloniti teškoće u glasovnoj analizi i sintezi. Roditeljima se preporučuje da prvo vježbaju s djecom snalaženje u prostoru, orijentaciju te vidno i slušno zapamćivanje. Bitno im je napomenuti da vježbe, samo na prvi pogled nemaju veze s čitanjem. Nakon što dijete svlada navedene vještine prelazi se na vježbe glasovne analize i sinteze.

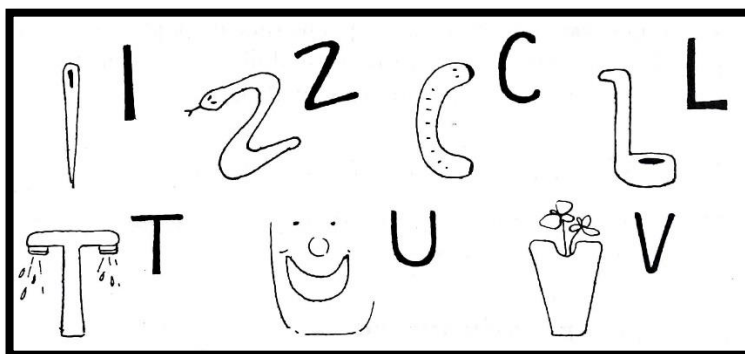
S obzirom na dobru razvijenost predčitačkih vještina i predznanje učenika, u pripremnome razdoblju započinju i vježbe za razvoj čitačkih vještina. Sva djeca dođu u prvi razred sa željom da nauče čitati. Individualizacija nastave i globalno čitanje omogućuju upravo da svaki učenik, bez obzira na predznanje može steći osjećaj da može čitati. Globalno čitanje je posebna metoda u početnome čitanju i pisanju koja se primjenjuje u pripremnom razdoblju i kod obrade formalnih slova. Prema globalnoj metodi učenici spajaju sliku predmeta ili događaja s odgovarajućom riječi,

tj. slikom riječi. Npr. učeniku pokažemo sliku psa i napišemo riječ PAS. Učenik u svijesti povezuje sliku psa i sliku riječi PAS. Učenik ne analizira riječ na slova/glasove, nego je doživljava kao cjelinu. Isto vrijedi i za rečenicu. Uz rečenicu IVO I ANA IDU U ŠKOLU, stoji slika dječaka i djevojčice na putu prema školi (Bežen i Reberski, 2014). Metodički priručnici uz početnice nude različite upute i savjete za globalno čitanje. Šabić i suradnici (1998) uz globalno čitanje riječi iz početnice predlažu: ispisivanje kratkih obavijesti i zapovjedi u razredu (*PRVI RAZRED, DOBRO DOŠLI, POČETNICA, IZVADI POČETNICU*), ispisivanje riječi i crtanje crteža koje su predložili učenici, izrađivanje vlastitoga rječnika. Puljak (2001) u priručniku predlaže globalno čitanje najčešćih riječi u hrvatskom jeziku. To su riječi: *I, U, JE, SU, NA, IMA*. Riječi su vrlo kratke i učenici će ih lako zapamtiti, a budući da čine 15 % svih riječi u tekstu olakšat će razumijevanje tekstova u početnici.

Učenici čitajući cjelovito uočavaju smisao i značenje riječi i rečenici. Tako uočavaju svrhu čitanja i pisanja, ali ne mogu naučiti čitati. Za razvijanje vještine čitanja potrebno je globalnu metodu zamijeniti analitičko-sintetičkom i razvijati vještinu abecednoga načela, ali i dalje naglašavati smisao napisane riječi. Kako bi se na početku integrirao smisao napisane riječi i sama tehnika čitanja, važno je najprije učenika okružiti sadržajem i smislom pisanja i čitanja, a onda ga postupno upozoravati na glasove i slova i uvježbavati raščlambu pa abecedno načelo. Učitelj će to činiti u stvarnim i smislenim situacijama kad god je moguće. Jednostavan način povezivanja je ispisivanje natpisa na predmete u razredu (ploča, ormar, vrata, zid...) (Čudina-Obradović, 2003). Učenicima koji su ovladali glasovnom analizom i sintezom omogućit ćemo već u pripremnom razdoblju daljnji razvoj, postavljanjem izazova kako bi ostvarili svoje potencijale. S takvim učenicima započinjemo vježbati primjenu abecednoga načela. Vještina primjene abecednoga načela podrazumijeva pamćenje oblika slova abecede i pamćenje povezanosti svakoga slova s pripadajućim glasom (Čudina-Obradović, 2002). Abecedno načelo nam govori da svakom glasu pripada jedno slovo i to određeno. Učenici vježbaju šifrirati i dešifrirati riječi do automatizacije. Čudina-Obradović (2003) preporučuje da se vježbe abecednoga načela započnu s onime što je djetetu blisko, a to je njegovo ime. Tako će razumjeti i smisao označavanja riječima, kao i pripadnost slova glasovima. Autorica daje i nekoliko prijedloga aktivnosti za vježbanje abecednoga načela u prvome razredu.

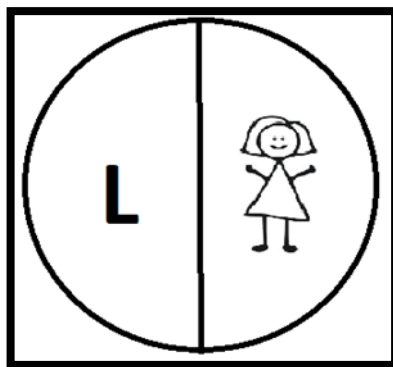
Neke od njih pogodne su za početno vježbanje i mogu se izmijeniti s obzirom na mogućnosti učenika:

- *Vidim predmet čiji naziv počinje slovom:* pogađa se riječ predmeta u prostoru u kojemu se nalaze učenici. Jedan učenik napiše riječ predmeta na papir i kaže samo prvi glas/slovo predmeta na koji misli, a ostali pogađaju naziv toga predmeta.
- *Crtanje slova:* igra je preuzeta iz Waldorfske škole. Pogodna je za učenike koji su svladali glasovnu raščlambu i prelaze na abecedno načelo. Crta se lik ili predmet koji počinje određenim slovom i sličan je tome slovu (slika 4.). Postupno crtež predmeta postaje sve sličniji slovu dok potpuno ne poprimi izgled slova. Npr. za slovo *I* crta se igla. Igli maknemo ušicu i ne tanjimo je prema kraju i od crteža dolazimo do oblika slova *I*.

Slika 4. Crtanje slova (Čudina-Obradović, 2003)

- *Krugovi u paru:* krugove od papira prerežemo na pola. Na jednoj polutki napišemo slovo, a na drugoj nacrtamo sliku pojma ili predmeta koji počinje tim slovom/glasom (slika 5.). Polutke se pomiješaju, a učenici moraju upariti polutke slike s početnim glasom/slovom riječi toga nacrtanog pojma ili predmeta.

Slika 5. Krugovi u paru

Kako bi se učenike motiviralo za čitanje, omogućilo im da dodatno vježbaju u skladu sa svojim mogućnostima i predznanjem, učitelj može osmisliti centar za početno čitanje prema primjeru centara kakvi se nalaze u vrtićima. U jednom dijelu učionice može se postaviti razredna knjižnica za listanje i čitanje slikovnica i časopisa, postaviti stol za igre vježbanja glasovne raščlambe i abecednoga načela (Hansen, Kaufmann, Burke Walsh, 2001).

Ako će učitelj oplemeniti nastavu izradom vlastitih metodičkih artefakata kojima će provoditi predvježbe čitanja, mora se upoznati s osnovama tipografije koje pridonose čitkosti teksta. Ako je tipografija primjerena za predvježbe čitanje, učenici će bolje uočavati sliku riječi, slova u riječi i riječi u rečenicama. Važno je pravilno odabrati oblik i veličinu slova, razmak između slova i riječi, razmak između redova, dužinu redova i ilustracije. Najprimjerenija slova za početno čitanje su formalna, jednostavna, *bezserifna* (bez završnih elemenata na krajevima linija) (Reberski, 2008). Slova moraju biti čiste forme, sažetih i pravilnih oblika te ujednačene debljine. Što su slova jednostavnija, učenici će ih lakše i brže prepoznati. U globalnom čitanju učenici pamte *sliku* riječi pa je nužno da riječ pišemo uvijek jednakim oblikom slova. Slova ne smiju biti ni premalena ni prevelika. Kod prevelikih slova učenici imaju problema obuhvatiti riječ jednim pogledom kao cjelinu. U jednom retku ne bi trebalo biti više od dvije do tri riječi. Izgled ilustracija je također važan. U pripremnom razdoblju, u početnicama pojavljuju se ilustracije koja zamjenjuju riječ u tekstu. One donose konkretno značenje. Takve ilustracije moraju biti jasne, nedvosmislene i doslovne te izravno upućivati na značenje riječi ili naziv predmeta koji prikazuju. Moraju se *čitati* kao znak, brzo i sigurno (Kuharić, 2008).

9. Predvježbe pisanja

„Pisanje je djelatnost izražavanja vlastitih misli i osjećaja sustavom znakova koji se naziva pismo“ (Bežen i Reberski, 2014, str. 20). Svrha pisanja je prenošenje poruke. Stoga napisana riječ vrijedi po onome što znači, a tek onda po svojem grafičkom oblikovanju. Zato učenje pisanja ne možemo shvaćati kao puko svladavanje tehnike pisanja. Dok uči pisati, učenik istodobno uči oblik, funkciju i značenje slova i riječi (Bežen i Reberski, 2014).

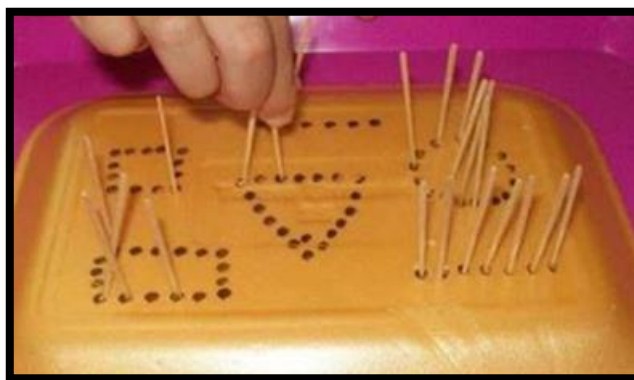
Pisanje kao i čitanje zahtijeva razvoj predčitačkih i čitačkih vještina. Učenik mora prvo svladati prepoznavanje glasova i njihovo povezivanje u riječ. Zatim mora svladati primjenu abecednoga načela, zamijeniti svaki glas u izgovorenoj riječi s odgovarajućem slovom u napisanoj riječi. Tada učenik može uspješno dekodirati/dešifrirati slova i glasove. Faze razvijanja pisanja kod djece su:

- slikovno pismo (od 2. godine na dalje): djeca se služe crtežom i šaranjem kao oblikom komunikacije. Pokazuju potrebu za izražavanjem, a značenje crteža jasno je samo djetetu. Dijete istražuje materijale, crte i vlastite pokrete.
- pokušaji pridavanja značenja: djeca pokušavaju organizirati svoje crtanje i šaranje i pridodati mu značenje. Smatraju da njihovo crtanje i šaranje sada nešto govori i drugima.
- pokušaji prikaza crtanje: dijete postupno pokušava crtežom ispričati priču. Crtanje povezuje s govorom.
- prelazak na pokušaje pisanja konvencionalnim oblicima: djeca oponašaju pisanje odraslih. Na papir stavljaju nešto slično slovima i brojkama, *izmišljeno pismo*.
- otkrivanje slova: dijete uz pomoć odraslih uči prelazak govora u pismo. Prvo kopira slova, a zatim ih može pisati po sjećanju.
- prelazak na abecedno načelo: djeca počinju upotrebljavati slovo kao oznaku za glas, tj. zamjenjuju glas slovom (Čudina-Obradović, 2000).

U pripremnom razdoblju provode se vježbe za razvoj predčitačkih i čitačkih vještina, o kojima je bila riječ u poglavlju *Predvježbe čitanja* te grafomotoričke predvježbe bez pisanja teksta. Prije samog učenja oblikovanja slova, učenici moraju

imati razvijenu motoriku (grubu i finu), tj. grafomotoriku. Gruba motorika pretpostavlja opsežnije pokrete cijeloga tijela (hodanje, skakanje, grubi pokreti rukama). Temelj je za razvijanje fine motorike koja je zadužena za izvođenje preciznih pokreta. Grafomotorika je motorička aktivnost pisanja, a pretpostavlja dobru razvijenost izvođenja preciznih pokreta (Vignjević i Pojer, 2008).

U pripremnome razdoblju možemo započeti izvođenje grafomotoričkih predvježbi. Mogu se izvoditi vježbe pokretima rukom bez pisaljke po raznim materijalima, u slobodnome prostoru. Učenicima se može ponuditi različit pribor (štipači, drvca, kuglice) za stvaranje oblika u nekom materijalu (slika 6.), npr. mogu kuglicama utiskivati razne vrste crta u glinamolom i stvoriti mali labirint (slika 7.). Može se uključiti i taktilni podražaj izrezivanjem ili trganjem oblika i crta od mekoga ili gruboga papira, pisanjem prstom po soli (slika 8.), pijesku, vrećici s bojom (slika 9.). Provlačenjem uzica učenici mogu vježbati motoriku i mogu učiti vezati cipele (slika 10.). Pri vježbanju grafomotorike moguća je korelacija s Tjelesnom i zdravstvenom kulturom (uključiti vježbe rukama i prstima) i Likovnom kulturom (rad s glinamolom i plastelinom, kolaž, crtanje). Učenici mogu učiti boje tako da lastikom povezuju gumbe iste boje, a da pri tome vježbaju motoriku. Mnoštvo je aktivnosti i igara u kojima učenici mogu vježbati finu motoriku.

Slika 6. Utiskivanje štapića u različite oblike

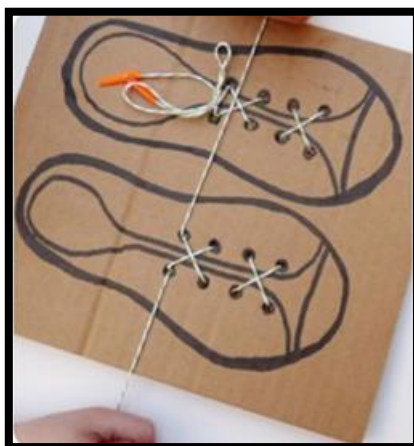
Slika 7. Labirint u glinamolu

Slika 8. Pisanje prstom po soli

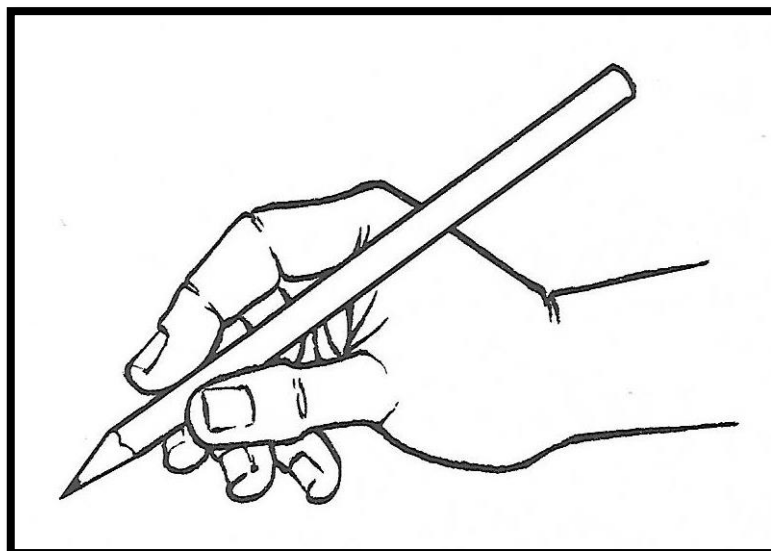

Slika 9. Pisanje po vrećici s bojom

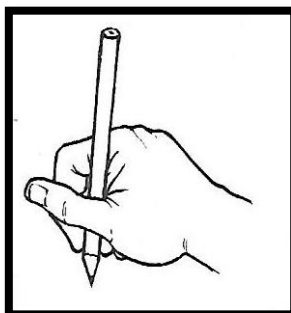
Slika 10. Provlačenje uzica

Nakon početnih vježbi prelazi se na vježbe s pisaljkom u crtovlju. U pripremnome razdoblju učitelj upućuje učenike na pravilno držanje tijela, položaj ruke, držanje i pomicanje pisaljke. Učenik treba sjediti za stolom na njemu ugodan način. Ako je moguće stopala trebaju doticati pod, a leđa biti uspravna i naslonjena na naslon stolice. Položaj tijela i sjedenja moraju omogućiti pomicanje ruke i dlana po papiru bez napetosti i grčeva (Pongračić, 2016). Način na koji se pisaljka drži među prstima vrlo je važan jer utječe na čvrstoću pri pisanju, slobodu kretanja ruke i na vidljivost onoga što pišemo. Pisaljka se drži s dva prsta, palcem i kažiprstom dok srednji prst služi samo za pridržavanje olovke kako ne bi ispala pri podizanju ruke s papira (slika 11.).

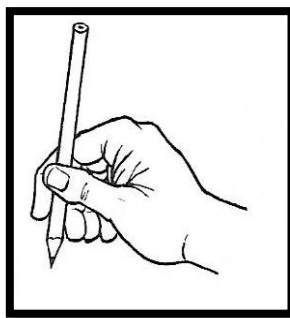

Slika 11. Preporučeno držanje pisaljke (Bežen i Reberski, 2014)

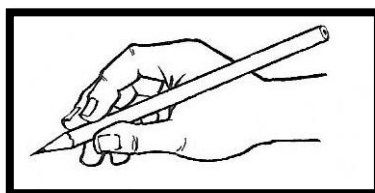
Učitelj treba obratiti pozornost na najčešće moguće greške kod držanja olovke: držanje olovke palcem preklopljenim preko kažiprsta (slika 12.), smještanje olovke između prvog i drugog članka kažiprsta (slika 13.), držanje s tri prsta (slika 14.), držanje jagodicama svih prstiju (slika 15.), držanje sa *slomljenim* kažiprstom (slika 16.).

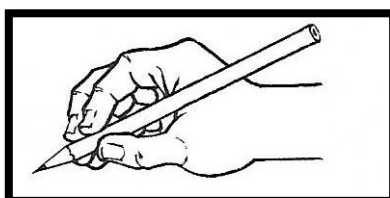
Slika 12. Držanje olovke palcem preklopljenim preko kažiprsta (Bežen i Reberski, 2014)

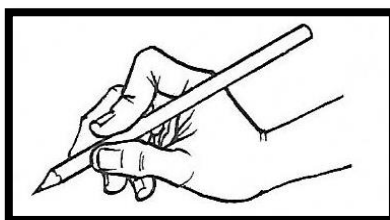
**Slika 13. Smještanje olovke između prvog i drugog članka kažiprsta
(Bežen i Reberski, 2014)**

Slika 14. Držanje s tri prsta (Bežen i Reberski, 2014)

Slika 15. Držanje jagodicama svih prstiju (Bežen i Reberski, 2014)

Slika 16. Držanje sa *slomljenim* kažiprstom (Bežen i Reberski, 2014)

Ako se učenik intenzivno opire pravilno držati pisaljku, znači da mu položaj stvarno ne odgovara zbog anatomske posebnosti i ne treba inzistirati na nametanju drugoga položaja. Pisaljkom se može manipulirati, tj. pomicati ju na više načina. Prvi je način da pomičemo cijeli dlan, ali ne i zglobove prstiju. Ovakvo pisanje se mora sustavno učiti i preferiraju ga profesionalci. Drugi je način da se čvrsto osloni dlan na podlogu dok pišemo, a pisaljku se pomiče samo pomicanjem prstiju. Na ovaj se način ne može s lakoćom pisati dulje riječi jer se pisanje mora prekidati i pomicati dlan. Najčešće se upotrebljava način da se kombiniraju dva prethodno navedena. Pomiče se cijeli dlan i skupljaju i opuštaju zglobovi prstiju (Bežen i Reberski, 2014).

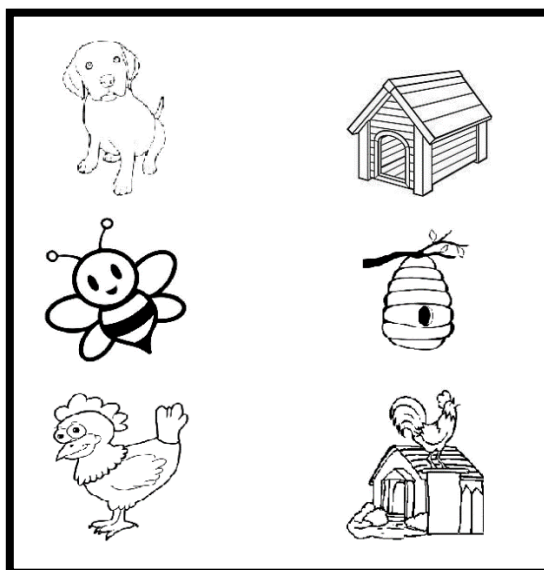
Grafomotoričke vježbe pisaljkom izvode se tako da se ponavljaju istovrsni oblici, čime se razvija urednost, uvježbava ritmično, povezano i brzo pisanje te usvaja osjećaj za prostorni ritam. Treba paziti da ne traju predugo i ne budu monotone kako ne bi opterećivale i zamarale učenike (Bežen i Reberski, 2014).

Učenicima treba ponuditi raznovrsne vježbe. Kalmar (1986) i Stančić (2014) (prema Pongračić, 2016) navode ove podvrste vježbi:

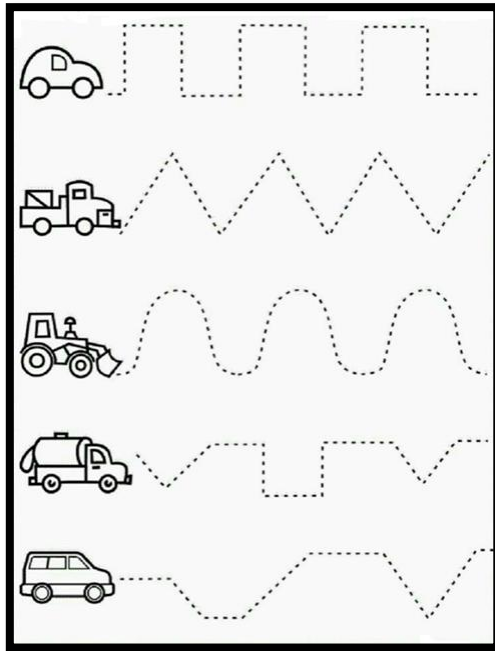
- šaranje (slika 17.)
- povlačenje crta s lijeva na desno (slika 18.)
- povlačenje crta po točkama (slika 19.)
- zadano povlačenje crta (slika 20.)
- povezivanje crta u lik (slika 21.)
- nadopunjavanje slijeda (slika 22.).

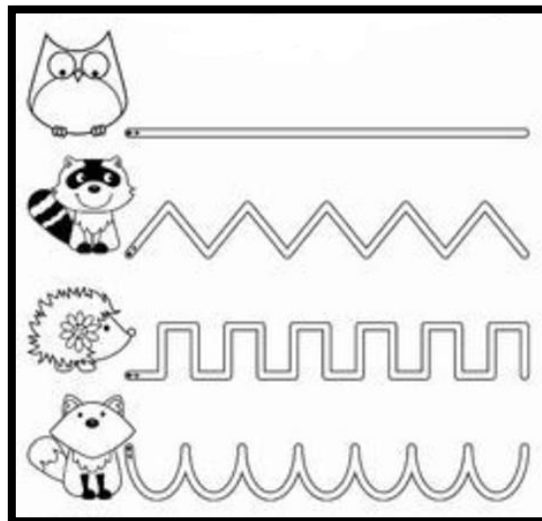
Slika 17. Šaranje

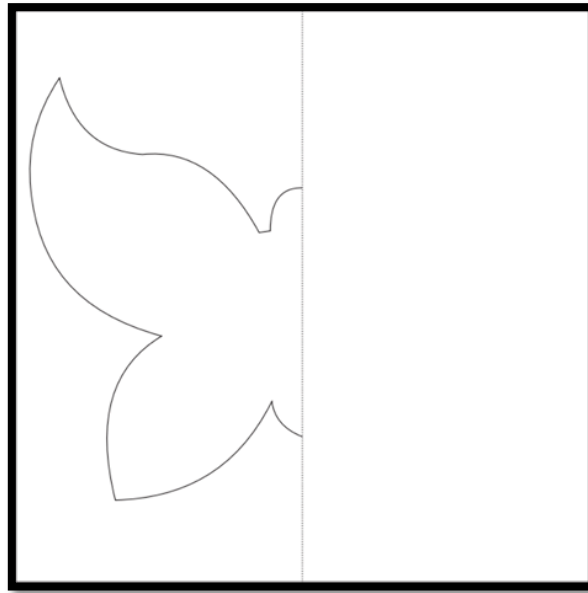
Slika 18. Povlačenje crta slijeva nadesno

Slika 19. Povlačenje crta po točkama

Slika 20. Zadano povlačenje crta

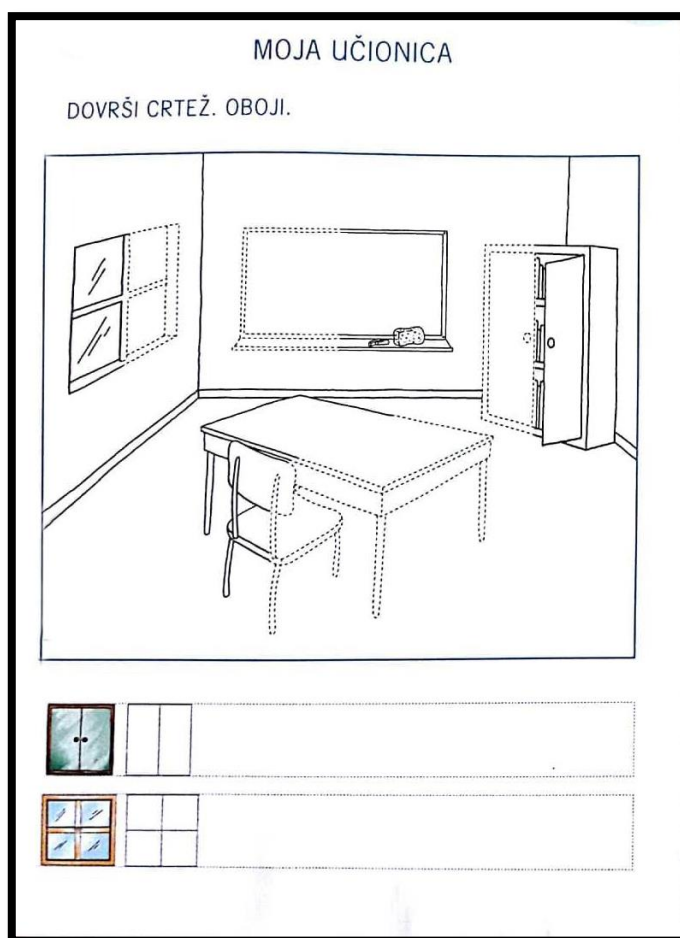

Slika 21. Povezivanje crta u lik

Slika 22. Nadopunjavanje slijeda

Grafomotoričke vježbe treba povezati s učenikovom okolinom i razvijati učenikove promatračke sposobnosti. Pri učenju oblikovanja slova preporučuje se približiti oblik slova učenicima, uspoređujući ga s oblikom u okolini (slovo i izgleda kao igla). Takvo povezivanje valja započeti već u pripremnom razdoblju kroz grafomotoričke vježbe. Primjerice, u radnoj bilježnici *Pčelica* za prvi razred osnovne škole (Krmpotić i Ivić, 2016 b), vježbe su tako koncipirane (slika 23.). Učenici uočavaju ravne, okomite i vodoravne linije u okolini (razredu). Dovršavaju crtež povlačenjem crta po točkama, nakon čega se provodi grafomotorička vježba zadanoga povlačenja takvih crta u crtovlju, crtanje pojednostavljenoga oblika prozora. Isto se ponavlja i s drugim vrstama crta.

Slika 23. Grafomotoričke vježbe u radnoj bilježnici *Pčelica* (Krmpotić i Ivić, 2016 b)

10. Izvedbeni tjedni program

Svaki učitelj priprema nastavu pomoću profesionalne metodičke opreme. Tu opremu čini: *Nastavni plan i program za osnovnu školu* (MZOŠ, 2006) koji određuje broj sati i sadržaj nastavnoga predmeta, godišnji plan rada škole sa svim obveznim i izbornim programima i aktivnostima škole, godišnji izvedbeni program nastavnoga predmeta koji sadrži sve nastavne jedinice tijekom godine s brojem sati i drugim metodičkim podacima (Bežen, Budinski i Kolar Billege, 2012). Prema nastavnom planu i programu i godišnjem programu rada škole svaki učitelj izrađuje vlastiti izvedbeni program rada. Utvrđuje se mjesečni, tjedni i dnevni raspored nastavnih

sadržaja. Prema izvedbenome programu izvodi se nastava vremenskim slijedom tijekom cijele školske godine. Izvedbeni program izrađuje se prije početka nastavne godine, ali se može mijenjati i nadopunjavati. Stoga se u izvedbenome programu preporučuje ostaviti mjesta za nepredviđene potrebe (Bežen, Budinski i Kolar Billege, 2012). Slučaj je to i s planiranjem rada, tj. izradom mjesečnoga i tjednoga izvedbenoga plana za pripremno razdoblje u prvome razredu. Organizacija će rada u tome periodu uvelike ovisiti o predznanju i mogućnostima učenika, stoga je nemoguće unaprijed isplanirati trajanje nastave.

Bežen i Reberski (2014) navode zahtjeve o kojima treba voditi računa pri izradi izvedbenoga programa:

- Rad treba planirati po zaokruženim tematskim i vremenskim cjelinama. Za pripremno razdoblje predlaže se 11 sati.
- Svaki nastavni sat mora imati svoje obrazovno-funkcionalne i odgojne ciljeve.
- Za svaki nastavni sat treba predvidjeti dominantne nastavne metode koje će učitelj primjenjivati.
- Tijekom nastave pravilnim ritmom izmjenjuju se aktivnosti govorenja, slušanja, pisanja i čitanja.
- Svaka aktivnost treba proizlaziti iz prethodne, odnosno stečenoga znanja, sposobnosti i vještina.
- Prema izvedbenome programu pišu se pripreme za svaki nastavni sat.

Uvidom u dokumentaciju učitelja i učiteljica u školama vježbaonicama *Prvoj osnovnoj školi Petrinja* i *Osnovnoj školi Dragutina Tadijanovića Petrinja* te *Prvoj osnovnoj školi Ogulin – Područna škola Zagorje* uviđa se da u praksi postoji velika terminološka nedosljednost u imenovanju programa koji izrađuju učitelji. Osim u imenovanju, neusklađenost se pokazuje i kod same izrade. Kod izrade izvedbenoga mjesečnog plana i programa učitelji navode različite metodičke elemente. Ponekad se navodi samo broj sati, naziv nastavne jedinice, tip sata, izvori znanja. Neki učitelji u mjesečnom izvedbenom programu navode i ključne pojmove, obrazovna postignuća, međupredmetnu povezanost. Izjednačava se i izraz izvedbeni i operativni program. Operativni program koristi se za izradu popisa svih nastavnih jedinica tijekom školske godine prema slijedu izvedbe, a kod nekih učitelja i učiteljica operativnim

programom se naziva program koji u sebi sadrži broj sati, naziv nastavne jedinice, tip sata, izvore znanja, ključne pojmove, međupredmetnu povezanost... Kod nekih učitelja nema vidljive razlike između godišnjega i mjesečnoga programa. Učitelji često koriste i planove nakladnika školskih udžbenika. Na slikama 24., 25., 26. i 27. vidljive su razlike između izvedbenih mjesečnih i operativnih programa koji su ustupljeni u školama vježbaonicama.

MJESEČNI PLAN I PROGRAM ZA MJESEC RUJAN					
Za školsku godinu 2017. / 2018.					
HRVATSKI JEZIK					
1. tjedan: 4. 9. do 8. 9. 2017.					
SAT	ŠTO RADIMO	TIP SATA	U str.	RB str.	NL str.
1.	MK – prigodna svečanost	OB			
2.	Upoznavanje početnice i pribora. K – Nema za mačke škole, pjesma	OB	7.		
3.	Priprema za početno čitanje i pisanje: U ŠKOLI	OB	8.	5.	3.-4.
4.	Priprema za početno čitanje i pisanje: U RAZREDU	OB	10.	5.	5.-6.
5.	Priprema za početno čitanje i pisanje: NA IGRALIŠTU	OB	12.	5.	7.-8.

Slika 24. Mjesečni plan i program

MJESEČNI IZVEDBENI PLAN I PROGRAM								
REDNI BROJ SATA	NADNEVAK	NASTAVNA PODRUČJA	KLJUČNI POJMOVI	NASTAVNA JEDINICA	KRATICE			Međupredmetna povezanost
					S	O	M	
1.	4.9.2017.			DOBRO DOŠLI, PRVAŠI!		F,I	1,2	Sat razrednika – Postajem učenik/učenica
2.	5.9.2017.	POČETNO ČITANJE I PISANJE / Priprema za početno čitanje i pisanje	riječ	MOJA POČETNICA	O	F,I	1,2,4	Priroda i društvo – Ja sam učenik/učenica Glazbena kultura – pjesmice i brojalice naučene u vrtiću
3.	6.9.2017.	POČETNO ČITANJE I PISANJE / Priprema za početno čitanje i pisanje	riječ	PRVI DAN ŠKOLE	O	F,I	1,2,4	Priroda i društvo – Maja škola; Ja sam učenik/učenica Likovna kultura – Crte, crtanje, crtež – crtanje, flomaster u boji Glazbena kultura – Isli smo u školicu (Dalmacija)

Slika 25. Izvedbeni mjesečni plan i program

OPERATIVNI PLAN I PROGRAM RADA							
Redni broj sata	Obrazovna postignuća i očekivani ishod poučavanja	Naziv cjeline, teme i jedinice	Aktivnosti učenika	Nastavne metode i oblici rada	Nastavna sredstava i pomagala (mediji i tehnologija)	Korelacija s drugim predmetima	Ključni pojmovi
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1.							
2.							
3.							

Slika 26. Tablica za operativni mjesečni plan i program

OPERATIVNI PLAN I PROGRAM ZA 1. RAZRED	
1.	Dobro došli, <u>prvaši!</u>
2.	Moja početnica
POČETNO ČITANJE I PISANJE	
3.	Prvi dan škole
4.	Đak prvak
5.	U učionici
6.	Nova priča
7.	Prijatelji
8.	Igračke
9.	Bajke
10.	Promet
11.	Ekopriča
12.	PJESMA O BOJAMA, Mladen Kušec
VELIKA I MALA TISKANA SLOVA	
13.	PRVAŠIĆ I ŠKOLSKA KLUPA, Josip Balaško
14.	Tiskana slova li

Slika 27. Operativni godišnji plan i program

Izvedbeni tjedni program u tablici 2. napravljen je prema *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu* (MZOŠ, 2006) i prema početnici *Pčelica 1. dio* (Krmpotić i Ivić, 2016 a) za prva dva tjedna, prvoga razreda osnovne škole. Vrijeme predviđeno za *pripremno razdoblje početnog čitanja i pisanja* je 10 nastavnih sati. Metodčki elementi navedeni u programu su: vremenski slijed (redni broj sati), naziv nastavne cjeline (nastavnoga područja) i teme, obrazovna postignuća, naziv nastavne jedinice (prema navedenoj početnici), ključni pojmovi, izvori znanja i međupredmetna povezanost. U programu je predviđen i uvodni sat, prvoga dana.

Tablica 2. Izvedbeni tjedni program

Mjesec rujan Prvi tjedan 5 sati	Nastavna cjelina/tema	Obrazovna postignuća, ishodi učenja	Nastavna jedinica	Ključni pojmovi	Izvori znanja	Međupredmetna povezanost
1.	PČIP priprema za početno čitanje i pisanje	globalno čitanje i zapamćivanje slike riječi; globalno čitanje i otkrivanje smisla pročitanih skupova riječi i rečenica	Dobro došli! - prigodni uvodni sat	riječ	Udžbenik Pčelica 1. dio	
2.	PČIP priprema za početno čitanje i pisanje	globalno čitanje i zapamćivanje slike riječi; globalno čitanje i otkrivanje smisla pročitanih skupova riječi i rečenica; prepoznati i imenovati pribor za nastavu hrvatskoga jezika	Moja početnica - upoznavanje početnice i radne bilježnice	riječ	UDŽ Pčelica 1. dio, str. 7, RB str. 4	Sat razrednika – Postajem učenik

3.	PČIP priprema za početno čitanje i pisanje	globalno čitanje i zapamćivanje slike riječi; globalno čitanje i otkrivanje smisla pročitanih skupova riječi i rečenica upoznavanje i imenovanje školskoga pribora; izvođenje predvježbi za pisanje	Ja sam đak - upoznavanje početnice i školskoga pribora	riječ	UDŽ Pčelica 1. dio, str. 8 i 9, RB str. 5	Glazbena kultura – Đak prvak (pjevanje)
4.	PČIP priprema za početno čitanje i pisanje	globalno čitanje i zapamćivanje slike riječi; globalno čitanje i otkrivanje smisla pročitanih skupova riječi i rečenica; izraziti doživljeno; odgovoriti na pitanja; promatrati i uočavati veze u odnose	Moja učionica	riječ, skup riječi	UDŽ Pčelica 1. dio, str. 10 i 11, RB str. 6	Priroda i društvo – Moja učionica i škola

5.	PČIP priprema za početno čitanje i pisanje	globalno čitanje i zapamćivanje slike riječi; globalno čitanje i otkrivanje smisla pročitanih skupova riječi i rečenica, rečenica; izvoditi predvježbe pisanja; izraziti doživljeno; promatrati i uočavati veze u odnose	Moji prijatelji	riječ, rečenica	UDŽ Pčelica 1. dio, str. 12	Likovna kultura – crte po toku i karakteru, Crtež za prijatelja Sat razrednika – Rješavanje sukoba, Zajedništvo
----	--	--	-----------------	-----------------	-----------------------------	--

Mjesec rujan Drugi tjedan 5 sati	Nastavna cjelina/tema	Obrazovna postignuća, ishodi učenja	Nastavna jedinica	Ključni pojmovi	Izvori znanja	Međupredmetna povezanost
1.	PČIP priprema za početno čitanje i pisanje	globalno čitanje i zapamćivanje slike riječi; globalno čitanje i otkrivanje smisla pročitanih skupova riječi i rečenica, rečenica;	Moje igrčke	riječ, rečenica	UDŽ Pčelica 1. dio, str. 16, višemedijski nastavni materijal	Tjelesna i zdravstvena kultura - Bacanje lakših lopti na različite načine i hvatanje Matematika - Veći - manji

2.	PČIP priprema za početno čitanje i pisanje	globalno čitanje i zapamćivanje slike riječi; globalno čitanje i otkrivanje smisla pročitanih skupova riječi i rečenica; zamjećivanje glasova na početku, u sredini i na kraju riječi; rastavljanje rečenica na riječi; izvoditi predvježbe pisanja; izraziti doživljeno; promatrati i uočavati veze u odnosu	Pričam o prometu	riječ, rečenica, pripovijedanje	UDŽ Pčelica 1. dio, str. 18 i 19, kartoni sa slikama, riječima i skupovima riječi	Priroda i društvo – promet, Put do škole Glazbena kultura – Semafor
----	--	---	------------------	---------------------------------	---	--

3.	PČIP priprema za početno čitanje i pisanje	globalno čitanje i zapamćivanje slike riječi; globalno čitanje i otkrivanje smisla pročitanih skupova riječi i rečenica; zamjećivanje glasova na početku, u sredini i na kraju riječi; rastavljanje rečenica na riječi; izvoditi predvježbe pisanja; izraziti doživljeno; promatrati i uočavati veze u odnose	Pričam o jeseni	riječ, pripovijedanje	UDŽ Pčelica 1. dio, str. 20, kartoni sa slikama, riječima i skupovima riječi	Likovna kultura - Imena boja, osnovne i izvedbene boje Priroda i društvo - Jesen
----	--	---	-----------------	-----------------------	--	--

4.	PČIP priprema za početno čitanje i pisanje	globalno čitanje i zapamćivanje slike riječi; globalno čitanje i otkrivanje smisla pročitanih skupova riječi i rečenica; zamjećivanje glasova na početku, u sredini i na kraju riječi; stvaranje rima na zadani poticaj; rastavljanje rečenica na riječi; izvoditi predvežbe pisanja; izraziti doživljeno; promatrati i uočavati veze u odnose	Pjevam o jeseni	riječ, rečenica	UDŽ Pčelica 1. dio, str. 22, višemedijski nastavni materijal	Priroda i društvo - Jesen
----	--	--	-----------------	-----------------	--	---------------------------

5.	PČIP priprema za početno čitanje i pisanje	globalno čitanje i zapamćivanje slike riječi; globalno čitanje i otkrivanje smisla pročitanih skupova riječi i rečenica; zamjećivanje glasova na početku, u sredini i na kraju riječi; rastavljanje rečenica na riječi; izvoditi predvježbe pisanja; izraziti doživljeno; promatrati i uočavati veze u odnose	Pričam priču o đaku	riječ, pripovijedanje	UDŽ Pčelica 1. dio, str. 24, višemedijski nastavni materijal	Priroda i društvo – Ja sam učenik Glazbena kultura – Đak prvak (pjevanje)
----	--	---	---------------------	-----------------------	--	--

Nastavne jedinice u izvedbenome programu podudaraju se sa sadržajima iz početnice *Pčelica 1.dio*. Učenici se kroz prvi tjedan upoznaju sa svojim prijateljima, školskim priborom, učionicom i školom. Učitelj upoznaje učenike i procjenjuje njihovo predznanje i sposobnosti. Provode se vježbe globalnoga čitanja i grafomotoričke predvježbe. Sadržaj i teme omogućuju komunikaciju s učenicima o onome što je blisko njihovom iskustvu (prijatelji, igračke, put do škole). Na taj se način uspostavlja prisni odnos s učenicima koji se oslobađaju u komuniciranju. Kroz međupredmetnu povezanost (Glazbena kultura, Likovna kultura, Tjelesna i zdravstvena kultura, Sat razrednika, Priroda i društvo) učenici se izražavaju pokretom, pjevanjem i crtanjem. Nova znanja povezuju s postojećima i primjenjuju u stvarnim situacijama kroz raznolike aktivnosti i igru. Izvedbeni je program okvir rada u kojemu se polazi od postavljanja ciljeva i ishoda učenja. Prije i nakon planiranja nastave učitelj uzima u obzir individualne razlike učenika, predznanje, interese i sposobnosti. Na temelju izvedbenoga programa učitelj piše dnevne pripreve za svaki nastavni sat. U pripravi za nastavni sat preciznije se definiraju metodičke sastavnice, zadaće, metode, nastavni izvori i sredstva, oblici rada i komunikacija s učenicima, tj. metodički sustav prema kojemu se planira nastava. ERR okvir jedan je od pogodnijih sustava za izvođenje nastave u pripremnome razdoblju.

11. ERR sustav

ERR sustav osmišljen je kako bi se kod učenika poticalo kritičko mišljenje i dubinska obrada podataka kroz aktivno učenje. Sastoji se od tri faze koje omogućuju da se novo znanje uklopi u postojeće, da se aktivno uključi u nova iskustva i razmisli kako to novo znanje utječe na razumijevanje. Kroz ERR sustav učenici uče na vlastitom iskustvu, razumiju naučeno i primjenjuju. Tri faze sustava su:

- Evokacija: učenici razmišljaju što već znaju o nekoj temi. Preispituju svoje predznanje. Učenje ovisi o povezivanju onoga što već znamo o nečemu s novim informacijama. Tako se može i provjeriti predznanje učenika o prijašnjim naučenim i usvojenim sadržajima. U ovoj fazi pobuđuje se zanimanje i znatiželja učenika. Motivirani i znatiželjni

učenici uključeni su u učenje. U prvoj fazi učitelj će otkriti svrhu teme i objasniti zadatke.

- Razumijevanje značenja: učenici dolaze u dodir s novim informacijama koje trebaju naučiti. To se može postići gledanjem filma, slušanjem predavanja, čitajući ili izvodeći pokus. Bitno je da su učenici aktivno uključeni u učenje. Učenik mora biti svjestan razumije li ono što čuje ili čita. Ako ne razumije mora mijenjati strategije ili postavljati pitanja. Učenik povezuje staro i novo znanje te novo preispituje. U ovoj fazi učenici se mogu upoznati s književnim tekstom odnosno uspostavlja se literarna komunikacija (Rosandić, 2005) tako da učitelj interpretativno čita tekst, recitira pjesmu ili priča priču.
- Refleksija: učenici razmišljaju o tome što su naučili u prethodnoj fazi. Učenici dubinski obrađuju znanje i svojim riječima izražavaju što su razumjeli, proširuju rječnik. Učenici mogu i međusobno raspravljati o novim informacijama. Traži se da svoje znanje prošire na pitanja iz stvarnoga života i da se njime znaju služiti (Benge Kletzien, Vizek-Vidović i Cota Bekavac, 2005). U ovoj etapi različitim metodama provjerava se i recepcija/ razumijevanje teksta.

Učitelj mora dobro isplanirati i organizirati rad. Mora paziti da su informacije koje daje učeniku samo polazište i da ne daje informacije koje su ciljevi učenja. Učitelj postavlja problem, daje polaznu točku mišljenja, a učenici kroz samovođeni proces učenja i različite aktivnosti dolaze do cilja – znanja. Učiteljeva je uloga dati upute za rad i kontrolirati proces dolaženja do cilja. Učiteljeva pitanja moraju poticati na razmišljanje i razumijevanje. Takva pitanja su otvorena, divergentna i pitanja koja potiču na razmišljanja višega reda. Učenicima treba ostaviti dovoljno vremena za odgovor i postavljati potpitanja. Učenik mora biti aktivan kroz sve tri etape.

ERR sustav odgovara kurikularnom sustavu jer se temelji na unutarnjim uvjetima učenja, ulaznim karakteristikama. Jedne od njih su predznanje i motiviranost koje su polazište ERR sustava i učenikova samostalnoga dolaska do znanja. U ERR sustavu kroz evokaciju, razumijevanje značenja i refleksiju, primjenom aktivnoga učenja, učenik uči na vlastitom iskustvu, razumije naučeno i

vlastitim riječima, u novim situacijama primjenjuje naučeno (Bjelanović Dijanić 2011).

U sklopu ovoga rada napisane su priprave za pet nastavnih sati u pripremnome razdoblju u ERR metodičkom sustavu.

NASTAVNA JEDINICA: Moja učionica

CILJ SATA: čitanje u cjelini, vizualno pamćenje riječi SU, NA, JE

KLJUČNI POJMOVI: riječ, skup riječi, rečenica

OBRAZOVNA POSTIGNUĆA: globalno čitanje i zapamćivanje slike riječi; globalno čitanje i otkrivanje smisla pročitanih skupova riječi i rečenica

ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI UČENJA:

- učenici će moći cjelovito čitati riječi SU, NA i JE; otkriti smisao napisanih rečenica; izvoditi predvježbe pisanja; izraziti doživljeno; odgovoriti na pitanja; promatrati i uočavati veze u odnose

- učenici će pratiti i aktivno sudjelovati; poštovati govornika; primjenjivati pravila o uljudnoj komunikaciji, čuvanju pribora i prostora, održavanju čistoće prostora

MEĐUPREDMETNA POVEZANOST: Priroda i društvo – moja učionica, moja škola, Likovna kultura – crte po toku i karakteru

METODIČKI SUSTAV: ERR sustav

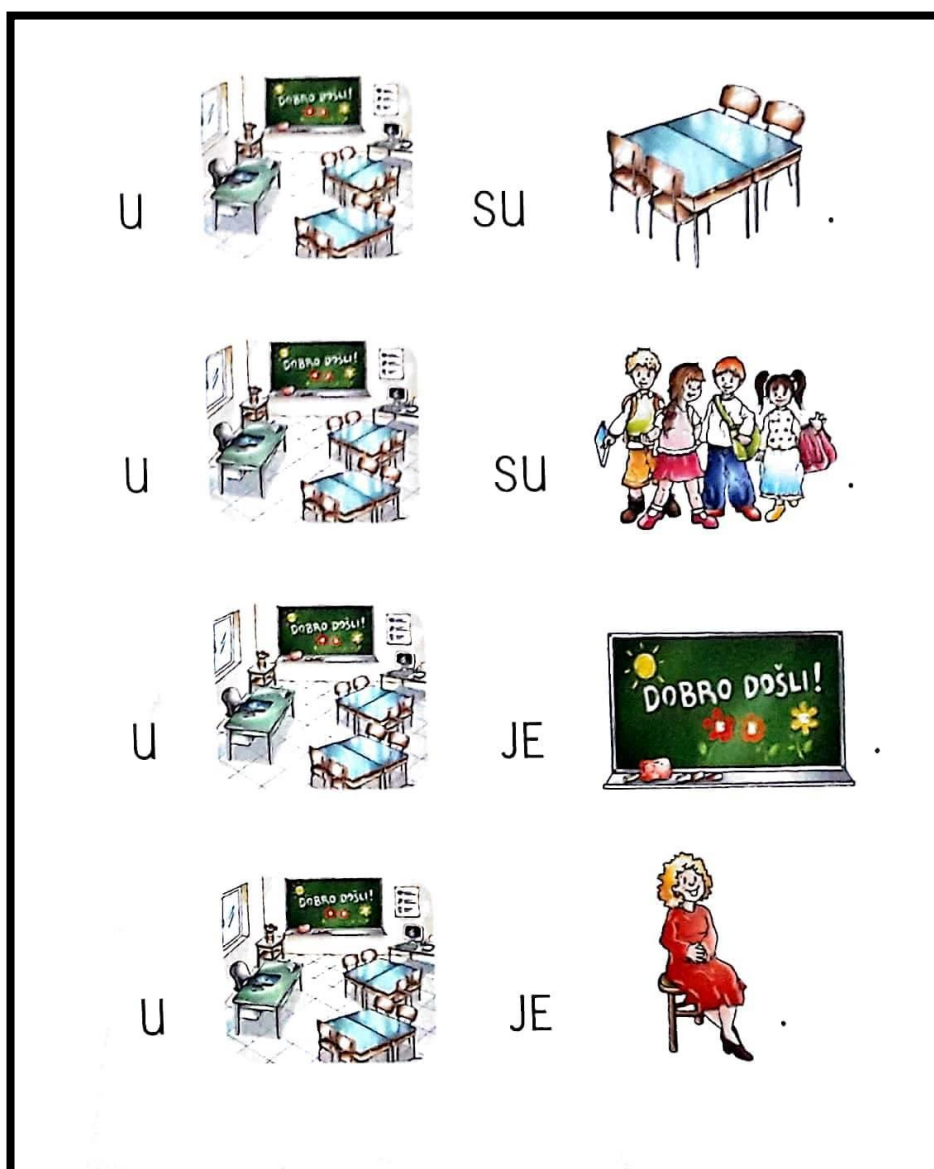
NASTAVNI IZVORI I SREDSTVA: riječ učitelja, udžbenik – početnica *Pčelica*, I. dio, str. 10 i 11, radna bilježnica *Pčelica*, I. dio, str. 6, slike, kartice s riječima za globalno čitanje, karton s grafomotoričkom igrom

TIJEK SATA:

EVOKACIJA: Igra se igra *Ja vidim, ja vidim...* Jedan učenik izgovara *Ja vidim, ja vidim* i mora izreći predmet ili osobu koju vidi u učionici (*Ja vidim, ja vidim učiteljicu*). Kada izgovori riječ, ostali učenici moraju dodirnuti izgovoren predmet ili osobu. Učitelj započinje igru i po potrebi sudjeluje kako bi izgovorio ciljane riječi poput: ploča, početnica *Pčelica*, učenik, olovka, pernica. Učenici kroz igru

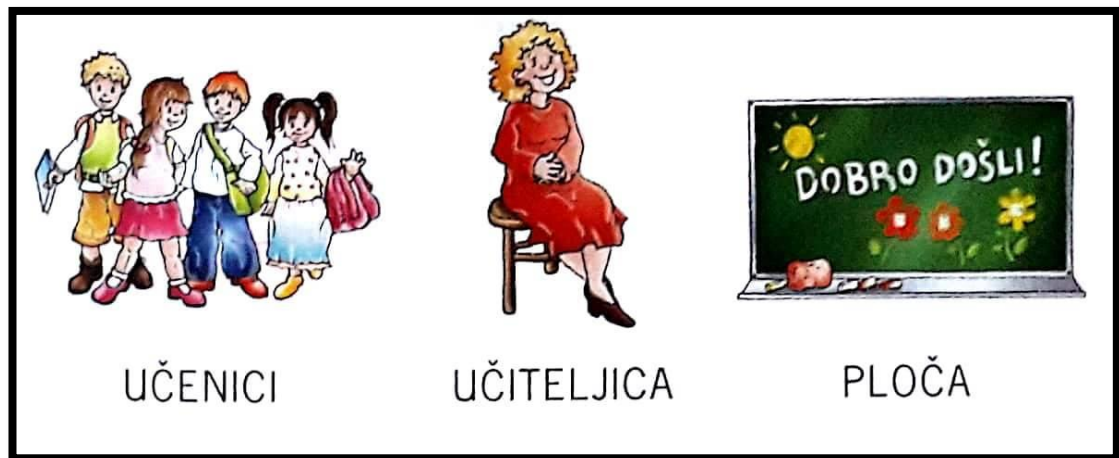
ponavljaju školski pribor i pojmove iz okoline (učionice). Uče promatrati, zapažati i povezivati izgovorenu riječ s njezinim značenjem (predmetom, osobom). Na kraju igre učenici rade u paru međusobno si dovršavajući rečenice. Jedan učenik izrekne *U učionici je zelena...*, a drugi mora dovršiti rečenicu *...ploča*. Potom mijenjaju uloge *U učionici su drvene...stolice*.

RAZUMIJEVANJE: Učitelj postavlja na ploču slike ploče, klupe, učenika i učiteljice (slika 28.). Uz slike postavlja kartice s riječima za globalno čitanje (U, SU, JE). S učenicima izgovara, tj. čita: *U učionici su klupe*.

Slika 28. Primjer za globalno čitanje iz početnice *Pčelica 1. dio* (Krpmotić i Ivić, 2016 a)

REFLEKSIJA: Učenici na listiću (slika 29.) zaokružuju riječi koje počinju glasom *u*, riječi koje završavaju na glas *a*.

**Slika 29. Nastavni listić za uočavanje početnoga i završnoga glasa u riječi
(Krmpotić i Ivić, 2016 a)**

Nakon toga izvode grafomotoričku vježbu na kartonu (slika 30.). Povezuju sliku i prvi glas u riječi provlačenjem uzica.

Slika 30. Vježba uočavanja prvoga glasa u riječi; vježba povezivanja riječi sa slikom pojma provlačenjem uzica

Otvaraju radne bilježnice i promatraju sliku učionice. Razgovaraju o tome što se na slici vidi. Opisuju sliku učionice tako da dovršavaju rečenice tako da jedan učenik zada početnu riječ *U* ili *Na*, a drugi učenik nastavi i dovrši rečenicu (*Na... zidu je ploča*). Kasnije se igra može i promijeniti, drugačijem početkom rečenice. Jedan učenik zadaje drugome početak rečenice *Klupe su...*, a drugi dovršava *...zelene*. Dovršavaju sliku učionice (grafomotorička vježba). Razgovara se je li učionica uredna, kako održavamo urednost učionice i kako čuvamo stvari. *Kako pomažete roditeljima u čišćenju kuće? Što moramo spremiti iza sebe? Zna li tko čisti našu učionicu? Kako možemo pomoći u čišćenju naše učionice? Zašto prostorije u kući i u škole moramo održavati čistima? Je li ti se ikada dogodilo da si nešto uništio, potrgao? Ispričaj nam o tome.* Objašnjava se kako razvrstavamo otpad u učionici u kanti za papir i za plastiku. *Razvrstavaš li otpad kod kuće? Zašto razvrstavamo otpad? U koju ćemo kantu baciti plastičnu bocu? Za što još možemo iskoristiti plastičnu bocu, umjesto da je odmah bacimo u smeće?*

NASTAVNA JEDINICA: Moji prijatelji

CILJ SATA: čitanje u cjelini, vizualno pamćenje riječi JA, SAM

KLJUČNI POJMOVI: riječ, rečenica

ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI UČENJA:

- učenici će moći povezati sliku i riječ, čitati riječi (JA, SAM) i rečenice u cjelini, otkriti smisao napisanih rečenica, izraziti doživljeno, odgovarati na pitanja, izvoditi predvježbe za pisanje, promatrati, usporediti, zaključivati, uočavati veze i odnose

- učenici će razviti osjećaj zajedništva i prijateljstva u razredu, razvijati toleranciju i razumijevanje prema drugima

MEĐUPREDMETNA POVEZANOST: Likovna kultura- crtež za prijatelja, Sat razrednika – tolerancija, zajedništvo

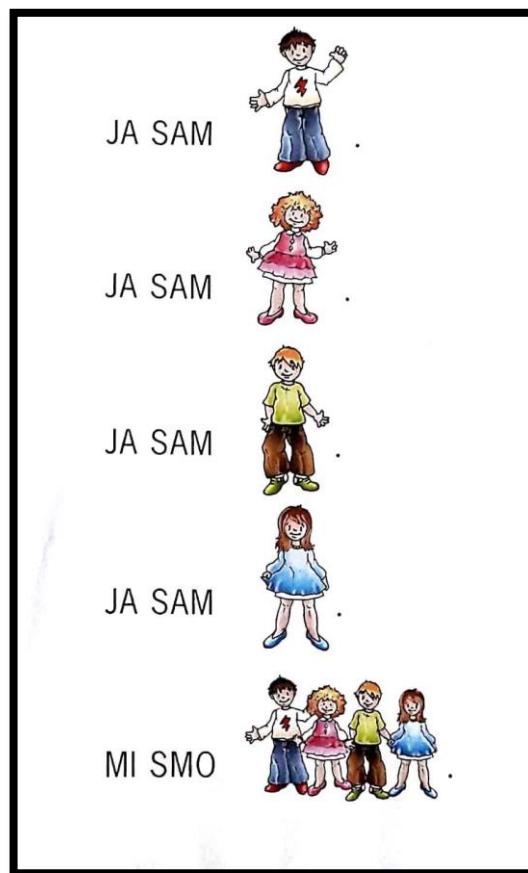
METODIČKI SUSTAV: ERR sustav

NASTAVNI IZVORI I SREDSTVA: riječ učitelja, udžbenik – početnica *Pčelica*, I. dio, str. 13, nastavni listić, glazbeni zapis

TIJEK SATA:

EVOKACIJA: Igra se *Igra upoznavanja*. Učenici stoje u krugu i moraju izreći svoje ime i riječ koja ih opisuje, a počinje prvim glasom imena. Učitelj daje prvi primjer: *Ja sam Nikola, nogomet*. Kroz igru učenici izgovaraju i uočavaju prve glasove u svojim imenima. Nakon te igre slijedi inačica igre *Glazbene stolice*. Stolice se poslože u krug. Na svakoj stolici je natpis s imenom učenika. Učenici dodatno obilježavaju po jednu stolicu nekim predmetom (olovkom, brisalom, papirom), u slučaju da još ne znaju pročitati svoje ime. Dok svira pjesma *Prvoškolci* učenici kruže oko stolica, kada glazba utihne moraju sjesti na stolicu sa svojim imenom, predmetom. Tako učenici globalno čitaju svoje ime.

RAZUMIJEVANJE: Učenici u početnicama (slika 31.) čitaju rečenice *Ja sam...*(izgovaraju svoje ime).

Slika 31. Prilog za globalno čitanje iz početnice *Pčelica 1. dio* (Krmpotić i Ivić, 2016 a)

Učiteljica objašnjava na primjeru kako sliku dječaka ili djevojčice zamjenjuju svojim imenom. Globalno se čitaju riječi JA, SAM. Zajednički se zaključuje i čita: *Mi smo prijatelji*. U sljedećoj aktivnosti učenik iz kutije izvadi sliku crtanoga lika. Na ploči se već nalazi natpis za globalno čitanje JA SAM. Slika crtanoga lika se zalijepi ploču. Učenik mora globalno pročitati rečenicu, npr. *JA SAM SPUŽVA BOB* i ako zna, odglumiti Spužva Boba.

REFLEKSIJA: Učenici izvode grafomotoričke vježbe. Crtaju kružice i ravne crte koje će kasnije upotrebljavati pri crtanju prijatelja. Zadatak je da jedan učenik u klupi vježbe izvodi lijevom, a drugi desnom rukom. S učenicima se razgovara kao su se osjećali, je li im bilo teško. Osjećaje izražavaju pomoću tužnoga i sretnog osjećajnika. Nakon razgovora se zamjene. Učenik koji je prvo pisao desnom rukom, sada piše lijevom i obrnuto. Stvaralački je dio rada crtanje za prijatelja u klupi.

NASTAVNA JEDINICA: Moje igračke

CILJ SATA: čitanje u cjelini, vizualno pamćenje riječi IMA

KLJUČNI POJMOVI: riječ, rečenica

ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI UČENJA:

- učenici će povezati sliku i riječ, čitati riječi i rečenice u cjelini, otkriti smisao napisanih rečenica, izraziti doživljeno, odgovarati na pitanja, izvoditi predvježbe za pisanje, promatrati, uspoređivati, zaključivati, uočavati veze i odnose

MEĐUPREDMETNA POVEZANOST: Tjelesna i zdravstvena kultura – bacanje i hvatanje lakših lopti

METODIČKI SUSTAV: ERR sustav

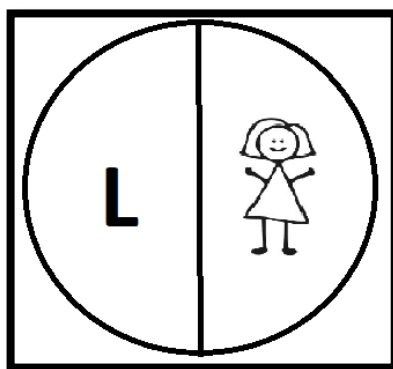
NASTAVNI IZVORI I SREDSTVA: riječ učitelja, nastavni listić, kartice s riječima za globalno čitanje

TIJEK SATA:

EVOKACIJA: Učenici donose svoje omiljene igračke u školu. Učitelj je donio loptu. Učitelj baca loptu učeniku izgovarajući *Josip ima...*, a učenik koji je prozvan hvata

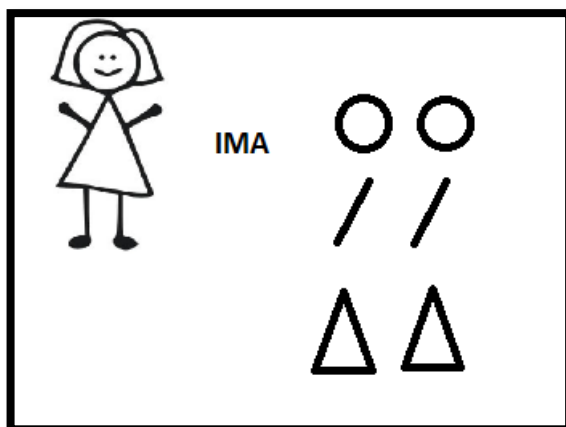
loptu i izgovara koju je igračku donio ...*auto*. Nakon igre razgovara se o igračkama. Učitelj postavlja otvorena i poticajna pitanja. *Zašto ti je baš ta igračka omiljena? Igraš li se sa svojim prijateljima? S kojim još igračkama se igraš? Spavate li s nekom igračkom? Spavaju li vaše igračke?*

RAZUMIJEVANJE: Učitelj proziva učenika da stane kraj ploče i ponese svoju igračku. Igračka se položi na policu ploče, a između učenika i igračke postavlja se kartica s riječi IMA. Učenici globalno čitaju riječ IMA tako da izgovaraju ime učenika, pročitaju riječ IMA i izgovore koji igračku je donio učenika (*Josip ima auto*). Igra se igra *Krugovi u paru*. Krugove od papira prerežemo na pola. Na jednoj polutki je napisano slovo, a na drugoj je nacrtana igračka koji počinje tim slovom/glasom (slika 32.). Polutke se pomiješaju, a učenici moraju upariti polutke slike s početnim glasom/slovom riječi nacrtane igračke.

Slika 32. Polutke za igru *Krugovi u paru*

REFLEKSIJA: Slijede grafomotoričke vježbe u nastavnome listiću (slika 33.). Učenici moraju nastaviti niz kružića, crta i trokutića od kojih je nacrtana lutka.

Slika 33. Grafomotorička vježba

Za kraj učenici crtaju svoju omiljenu igračku kojoj osmisle ime (medo Mekanko. auto Brzić). Učitelj daje primjer na svojoj lopti i naziva ju, npr. Hopsalica. Ime mogu zapisati ako znaju.

NASTAVNA JEDINICA: Pričam o prometu

CILJ SATA: čitanje u cjelini, vizualno pamćenje riječi SU, JE, NA, IMA

KLJUČNI POJMOVI: riječ, rečenica

ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI UČENJA:

- povezati sliku i riječ, čitati riječi i rečenice u cjelini, otkriti smisao napisanih rečenica, izraziti doživljeno, odgovarati na pitanja, spoznati i primijeniti pravila sigurnog kretanja u prometu, izvoditi predvježbe za pisanje, promatrati, uspoređivati, zaključivati, zapažati veze i odnose

MEĐUPREDMETNA POVEZANOST: Priroda i društvo – Promet, Put do škole, Glazbena kultura Semafor

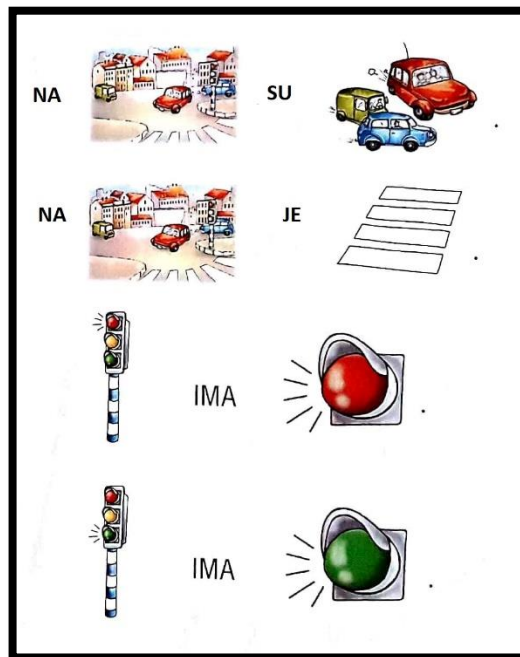
METODIČKI SUSTAV: ERR sustav

NASTAVNI IZVORI I SREDSTVA: riječ učitelja, udžbenik – početnica *Pčelica*, I. dio, str. 18 i 19, slike, kartice s riječima za globalno čitanje, audio-zapis pjesme *Semafor*, kolaž, karton za grafomotoričku vježbu

TIJEK SATA:

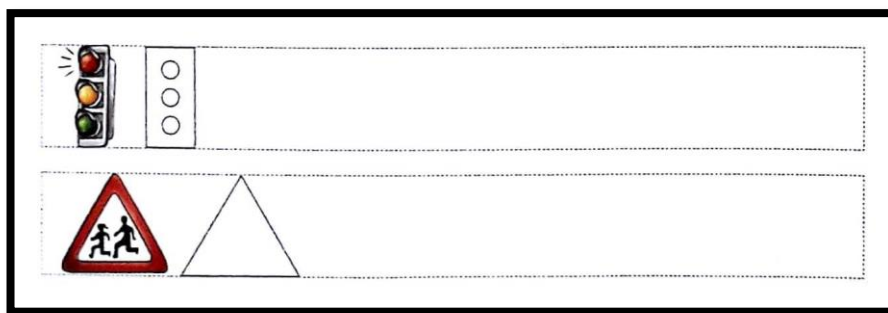
EVOKACIJA: Učenici slušaju i pjevaju pjesmu *Semafor*. Nakon toga se razgovara što se spominje u pjesmi, čemu semafor služi. U udžbeniku promatraju i uočavaju detalje slike ulice i prometa. *Ima li semafor u vašemu gradu? Kako semafor izgleda? Koje boje možemo uočiti na semaforu?* Učenici trgaju kružice u crvenoj, žutoj i zelenoj boji koje kasnije lijepe na gotovi okvir semafora.

RAZUMIJEVANJE: Globalno se čitaju riječi SU, JE, NA, IMA (slika 34.).

Slika 34. Primjer vježbe globalnoga čitanja

Izvide se grafomotoričke vježbe u kojima učenici crtaju oblike i crte koje možemo uočiti u prometu (slika 35.).

Slika 35. Grafomotoričke vježbe iz radne bilježnice *Pčelica 1. dio* (Krpmotić i Ivić, 2016 b)

Učenici vježbaju grafomotoriku i na kartonu na kojemu je nacrtana cesta (slika 36.). Zadatak je prstom prelaziti po liniji ceste i doći od kuće do škole.

Slika 36. Grafomotorička vježba

Nakon grafomotoričkih vježbi ponovno se promatraju slike, tj. strip u početnici. Učitelj postavlja pitanja i navodi učenike da opisuju slike, tj. pričaju prema nizu slika. Kada kroz pitanja prođu sve slike, prvo učitelj pa učenici prepričavaju što se na slikama događa.

REFLEKSIJA: Učenici igraju *Igra priča – slagalica*. Strip iz udžbenika sastoji se od tri slike u nizu koje se razrežu na četiri dijela. Učenik ih mora složiti poput slagalice. Nakon što učenici slože slagalicu, ona se lijepi na papir. Tada učenik mora posložiti slike po redu događanja i pokušati uz pomoć učitelja prepričati priču. Priča iz stripa

povezuje se s učenikovim iskustvom u prometu. Učenik može ispričati i svoj put od kuće do škole.

NASTAVNA JEDINICA: Pričam o jeseni

CILJ SATA: zamijetiti glasove na početku, u sredini i na kraju riječi

KLJUČNI POJMOVI: glas, riječ

ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI UČENJA:

-učenici će zamijetiti i prepoznati glasove na početku, u sredini i na kraju riječi, izraziti doživljeno, odgovarati na pitanja, promatrati, usporediti, zaključivati, uočavati veze i odnose

MEĐUPREDMETNA POVEZANOST: Priroda i društvo – Jesen, Likovna kultura – osnovne i izvedene boje

METODIČKI SUSTAV: ERR sustav

NASTAVNI IZVORI I SREDSTVA: udžbenik – početnica *Pčelica*, I. dio, str. 20 i 21, *Priča o jeseni*, nastavni listić, slike, lišće,

TIJEK SATA:

EVOKACIJA: Interaktivno se priča *Jesenska priča*. Učenici aktivno sudjeluju u priči oponašajući određene radnje učitelja dok čita. Oponašaju se zvukovi i događaji iz prirode, lupka na izgovorenu riječ i glas. Po potrebi učitelj ukaže na radnju.

Jesenska priča

Jednoga jesenskog dana, padala je kiša. Prvo sporije *tip tip tip...* (udara se o klupu na izgovor riječi tip), a onda sve brže *t i p, t i p, t i p...* (udara se o klupu na izgovor svakoga glasa t/i/p). Vjetar je puhao (*huuuuuuu*), grane su se njihale (ruke se njišu slijeva nadesno). Od silnoga njihanja, jedna crvena jabuka pala je sa stabla. Počela se kotrljati niz brijeg sve brže i brže. *Top, top, top...* (udara se o klupu na izgovor riječi top, izgovara se sve brže). Dok se kotrljala, valjala, poskakivala, lišće je pod njom šuštalalo (*ššššššš*). Odjednom

se jabuka zaustavi tik pred noge jedne djevojčice. Ona je uzme i položi u košaru prepunu jesenjih plodova. Kiša je prestajala padati. *Tip, tip, tip...* (udara se o klupu na izgovor riječi tip, izgovara se sve sporije). Sunce je svanulo i odjednom, za našu jabuku, dan i nije bio tako loš. Crvenjela se obasjana suncem u jesenskom društvu drugih plodova.

RAZUMIJEVANJE: S učenicima se razgovara o priči. *Kakvo je vrijeme u priči? Oponašaj kako je padala kiša. Oponašaj kako je puhao vjetar. Koje je boje jabuka u priči? Što je mogla pomisliti jabuka dok se kotrljala niz brijeg? Koje jesenske plodove poznaješ?* Učenici dobiju nastavni listić sa zadatkom *Izbaci uljeza*. Zadatak je izbaciti sliku koja ne pripada nizu, tj. riječ koja ne počinje istim prvim glasom kao ostatak riječi u nizu. Nizovi sličica su: kukuruz, košara, list; grana, jež, jabuka; kruška, bundeva, kesten. Objašnjava se zadatak i zajednički rješava prvi red. Dalje učenici rješavaju samostalno.

Učenici uočavaju glasove u riječima tip, top, list, jabuka, kiša, sunce. Ispituje uočavanje prvoga i zadnjeg glasa u riječi. Iz košare s lišćem učenici biraju po jedan list. Na svakome listu napisano je jedno slovo (slika 37.). Ako učenik ne poznaju slovo, ostali u razredu pomognu. Zadatak je izreći riječ ili onomatopeju na zadani glas (*Š - ššššš, šuška lišće, K – kiša...*).

Slika 37. Lišće s početnim glasovima riječi ili onomatopeja

REFLEKSIJA: Učenici otvaraj početnice. Promatra se slika prirode u jesen. Učenik mora imenovati jednu pojedinost sa slike, ali tako da kaže riječ rastavljenu na glasove (*vidim j/e/ž*). Učenik koji kaže koja je to riječ (*jež*) pokazuje ježa na slici. Igra se može prenijeti i u stvarnost tako da učenici promatraju prirodu gledajući kroz prozor. Za kraj učenici igraju igru *Tip, top, tup*. Podijeljeni su u tri skupine. Jedna skupina je *tip*, druga *top*, treća *tup*. Kada učitelj izgovori *top* učenici iz te skupine moraju poskočiti dok drugi sjede.

12. ZAKLJUČAK

Pripremno razdoblje početak je života djeteta u novim okolnostima i temelj je nastave *početnoga čitanja i pisanja*. Zadaća je pripremnoga razdoblja socijalizirati učenika i pripremiti ga za učenje čitanja i pisanja. Nastava u tome razdoblju mora biti cjelovita i individualizirana. Trajanje pripremnoga razdoblja u potpunosti ovisi o predznanju i mogućnostima učenika.

Ispitivanje predznanja učenika, na temelju kojega se izrađuje personalizirani metodički instrumentarij, sustavno provođenje vježbi za razvijanje predčitačkih i čitačkih vještina, ispreplitanje svih jezičnih djelatnosti u nastavi omogućuje uspješno svladavanje vještine čitanja i pisanja. Pripremno razdoblje shvaća se olako jer većina je učitelja mišljenja da će potrebne vještine učenici spontano i samostalno razviti. Istraživanja pokazuju da učenici upisuju prvi razred s uglavnom dobro razvijenim predčitačkim i vještinama. Unatoč tome kasnije nastaju teškoće u čitanju i pisanju. Čitalačka pismenosti na niskoj je razini kod učenika. Potrebno je preispitati sustav odgoja i obrazovanja u cijelosti pa tako i njegove temelje, početno čitanje i pisanje i pripremno razdoblje u sklopu njega.

U Hrvatskoj je u tijeku kurikularna reforma. Prijedlog novoga kurikula ne donosi drastične promjene koje su možda potrebne. U obzir nije uzeto mišljenje struke pa je satnica nastave Hrvatskoga jezika ostala ista. Pripremno razdoblje nije dovoljno zastupljeno niti su u obzir uzeti unutarnji uvjeti učenja. Sadržaji nastave u ishodima su teško uočljivi, a s time i njihova primjerenost učenicima. Iako opširniji, razrađeniji i primjenjiviji od sadašnjeg nastavnog plana i programa, kurikulum je i dalje preopćenit. Kako bi se ovako koncipiran kurikulum primijenio i pokazao uspješnim u praksi potrebna je sustavna edukacija učitelja.

Novim kurikulumom odgojno-obrazovni sustav podijeljen je u tri ciklusa. U prvi ciklus uključeno je i obvezno predškolsko obrazovanje. Naglašeno je partnerstvo predškolskoga i osnovnoškolskoga odgoja i obrazovanja radi lakše prilagodbe učenika na školski sustav i kontinuiteta u odgoju i obrazovanju. U kurikulumu se navodi usklađivanje kurikula predškole i škole te ishoda, načela i oblika rada. Odgajatelj, tj. predškolska ustanova dužna je školi dostaviti i opisni prikaz kompetencija učenika nakon završene predškole. Nadalje se navodi kako je suradnja i partnerstvo

prepoznatljivo i vidljivo kroz međusobne posjete, suradnju stručnih službi i aktivnosti. Suradnja i partnerstvo u kurikulumu unutar prvoga ciklusa, između predškole i škole preopćenito je definirana. Potrebno je detaljnije definirati očekivanja i ishode prijelaznoga razdoblja, kroz neki oblik prijelaznoga kurikula. Njime bi se sustavnije radilo na razvoju predčitačkih i čitačkih sposobnosti učenika, dobio bolji uvid u razvoj predznanja i sposobnosti učenika, lakše organizirala nastava *početnoga čitanja i pisanja*, olakšala zadaća učitelja u pripremnome razdoblju prvoga razreda osnovne škole, individualizirao pristup i postigao cilj nastave hrvatskoga jezika. Sustavnim razvojem predčitačkih i čitačkih vještina uz suradnju roditelja, predškole i škole učenicima će se omogućiti razvoj čitalačke pismenosti i komunikacijske kompetencije. Dokle god se preciznije ne definira suradnja i organizacija rada predškole i škole ideja o partnerstvu ovisi o volji institucija i mogla bi ostati samo na papiru, svedena na međusobne posjete.

LITERATURA:

Bežen, A., Budinski, V., Kolar Billege, M. (2012). *Što, zašto, kako u poučavanju hrvatskoga jezika : metodički praktikum nastave hrvatskoga jezika u nižim razredima osnovne škole*. Zagreb: Profil International.

Bežen, A., Budinski, V. i Kolar Billege, M. (2013). Procjena fonološke svjesnosti učenika prvoga razreda kao preduvjet za početno čitanje i pisanje na hrvatskome jeziku. U S. Blažetin (ur.) *XI. međunarodni kroatistički znanstveni skup* (221 - 231). Pečuh: Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj.

Bežen, A., Reberski, S. (2014). *Početno pisanje na hrvatskom jeziku*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Bjelanović Dijanić, Ž. (2012). Neke metode za razvoj kritičkog mišljenja učenika po ERR sustavu. *Metodički ogledi*. 19 (1), 163 - 179

Budinski, V. (2017). Podloge za standardiziranje optimalnoga metodičkog sadržajno-vremenskog okvira za poučavanje početnoga čitanja i pisanja na hrvatskom jeziku. *Napredak*. 158 (1-2), 11 - 32

Budinski, V. (2016). Prijedlog: dvije godine i četiri ciklusa poučavanja. *Zrno*. (122 - 123), 10 - 13

Budinski, V. i Kolar Billege, M. (2011). Razine jezičnih predvještina učenika u hrvatskom jeziku na početku prvoga razreda osnovne škole (nečitač, polučitač i čitač) – inicijalno istraživanje. U A. Bežen i B. Majhut (ur.) *Redefiniranje tradicije: dječja književnost, suvremena komunikacija, jezici i dijete* (89 – 104). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i ECNSI.

Čudina-Obradović, M. (2000). *Kad kraljevna piše kraljeviću: psihološki temelji učenja čitanja i pisanja*. Zagreb: Udruga roditelja Korak po korak.

Čudina-Obradović, M. (2002). *Čitanje prije škole: priručnik za roditelje i odgajatelje*. Zagreb: Školska knjiga.

Čudina-Obradović, M. (2003). *Igrom do čitanja*. Zagreb: Školska knjiga.

Došen-Dobud, A. (2001). *Predškola: vodič za voditelje i roditelje*. Zagreb: Alinea.

Franc, V. (2015.). *Razlike u fonološkoj svjesnosti i ranome poznavanju slova kod djece predškolske dobi iz Montessori i redovitoga programa i njihov utjecaj na početno čitanje.* – Doktorski rad. Sveučilište u Zagrebu: Filozofski fakultet.

Hansen, Kirsten A., Kaufmann, Roxane K., Walsh, Burke Walsh, K. (2001). *Kurikulum za vrtiće: razvojno-primjereni program za djecu od 3 do 6 godina: priručnik broj 3.* Zagreb: Udruga roditelja Korak po korak.

Krmpotić, M., Ivić, S. (2016). *Pčelica: početnica 1. dio.* Zagreb: Školska knjiga.

Krmpotić, M., Ivić, S. (2016). *Pčelica: radna bilježnica 1. dio.* Zagreb: Školska knjiga.

Kuharić, V. (2008). Jezično-likovni standardi u početnom čitanju i pisanju hrvatskoga jezika. U D. Pavličević–Franić i A. Bežen (ur.), *Konferencijski zbornik Drugi međunarodni specijalizirani znanstveni skup: Rano učenje hrvatskoga jezika 2.* Zagreb: ECNSI i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Mendeš, B. (2009). Početna nastava čitanja i pisanja-temelj nastave Hrvatskog jezika. *Magistra Iadertina*, 4(4), 116-130.

Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006). Zagreb. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik (2018). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Pongračić, L. (2016). *Diferencirano poučavanje u nastavi slovopisa.* – Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.

Požgaj Hadži, V. (2008). Jezične djelatnosti u ranome učenju materinskoga jezika (komparativni pristup: slovenski i hrvatski). U D. Pavličević–Franić i A. Bežen (ur.), *Konferencijski zbornik Drugi međunarodni specijalizirani znanstveni skup: Rano učenje hrvatskoga jezika 2* (224 - 242). Zagreb: ECNSI i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Puljak, L. (2001). *Metodički priručnik uz Moju početnicu za 1. razred osnovne škole.* Zagreb: Znanje.

Reberski, S. (2008). Slovní standardi u početnicama. U D. Pavličević–Franić i A. Bežen (ur.), *Konferencijski zbornik Drugi međunarodni specijalizirani znanstveni skup: Rano učenje hrvatskoga jezika 2* (469 - 484). Zagreb: ECNSI i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Rosandić, D. (2005). *Metodika književnoga odgoja: temeljci metodičkknjiževne enciklopedije*. Zagreb: Školska knjiga.

Šabić, A., Baričević, J., Vitez, I. (1998). *Priručnik uz Hrvatsku početnicu: prinosi metodici početnoga čitanja i pisanja*. Zagreb: Školska knjiga.

Vignjević, J., Pojer, S. (2008). Razvoj predpisačkih vještina u predškolskoj dobi metodom plesa pisanja. U D. Pavličević–Franić i A. Bežen (ur.), *Konferencijski zbornik Drugi međunarodni specijalizirani znanstveni skup: Rano učenje hrvatskoga jezika 2* (529 - 546). Zagreb: ECNSI i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Vizek-Vidović, V., Bengel Kleitzien, S., Cota Bekavac, M. (2005). *Aktivno učenje i kritičko mišljenje u visokoškolskoj nastavi: priručnik za nastavnike. Dio 1: aktivno učenje i ERR okvir za poučavanje*. Zagreb: Forum za slobodu odgoja.

Prilozi:

Prilog 1. Obrazac za ispitivanje predznanja u čitanju i pisanju (Bežen i Reberski, 2014)

Obrazac 1: Predznanje iz pismenosti učenika
prvoga razreda osnovne škole na početku školske godine

Ime i prezime učenika: _____

Osnovna škola: _____

Razredni odjel: _____

Učitelj: _____

Nadnevak ispitivanja: _____

Znanje/vještina	Ne zna	Zna djelomično	Zna u potpunosti
1. poznavanje (pojedinačno) velikih formalnih slova			
2. poznavanje (pojedinačno) malih formalnih slova			
3. pisanje velikih formalnih slova			
4. čitanje riječi i rečenica napisanih velikim formalnim slovima			
5. pisanje malih formalnih slova			
6. čitanje riječi i rečenica pisanih malim formalnim slovima			
7. pisanje riječi i rečenica velikim formalnim slovima			
8. pisanje riječi i rečenica malim formalnim slovima			
9. prepoznavanje velikih rukopisnih slova			
10. prepoznavanje malih rukopisnih slova			
11. pisanje riječi velikim i malim rukopisnim slovima			
12. čitanje riječi i rečenica pisanih rukopisnim slovima			

Rubrike se ispunjavaju znakom x u skladu s mišljenjem učitelja.

Prilog 2. Obrazac za pregled predznanja učenika u čitanju i pisanju (Bežen i Reberski, 2014)

Obrazac 2: Pregled stanja pismenosti učenika
u razrednome odjelu na početku školske godine

Osnovna škola: _____

Razredni odjel: _____ Broj učenika: _____

Učitelj: _____

Nadnevak ispitivanja: _____

Razina predznanja	Broj učenika	Postotak od ukupnog broja učenika
1. Ne poznaje ni jedno slovo velikih formalnih slova		
2. Prepoznaje nekoliko (malih i/ili velikih) formalnih slova, ali ih ne zna napisati.		
3. Prepoznaje većinu (malih ili velikih) formalnih slova, ali ih ne zna napisati.		
4. Prepoznaje većinu malih ili velikih formalnih slova i zna ih napisati.		
5. Prepoznaje sva formalna slova i zna ih napisati.		
6. Riječi pisane velikim formalnim slovima od tri slova i veće: a) ne zna čitati b) čita sa zastajkivanjem i prekidima (ne zna sva slova) c) tečno čita, zna sva slova.		
7. Riječi pisane malim formalnim slovima od tri slova i veće: a) ne zna čitati b) čita sa zastajkivanjem i prekidima (ne zna sva slova) c) tečno čita, zna sva slova.		
8. Riječi i rečenice pisane rukopisnim slovima: a) ne zna čitati b) čita s teškoćom c) tečno čita.		
9. prepoznavanje velikih rukopisnih slova		
10. prepoznavanje malih rukopisnih slova		
11. pisanje riječi velikim i malim rukopisnim slovima		
12. čitanje riječi i rečenica pisanih rukopisnim slovima		

- Zaključno vrednovanje:
- Nečitač početnik (ne zna čitati i pisati): razine 1, 6a, 7a, 8a
 - Polučitač (zna djelomice čitati i pisati): razine 1, 3, 6b, 7b, 8b
 - Čitač (zna čitati i pisati sva slova): razine 4, 5, 6c, 7c, 8c

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Zrinka Matić, potvrđujem da sam samostalno napisala diplomski rad pod naslovom *Pripremno razdoblje u nastavi početnoga čitanja i pisanja*.

Svi dijelovi tuđih radova nisu na nedozvoljen način korišteni te su pravilno označeni u tekstu i adekvatno navedenu u popisu literature.

Ime i prezime: Zrinka Matić

Mjesto i datum: Petrinja, srpanj 2018.